

MAZOWIECKI
URZĄD WOJEWÓDZKI
W WARSZAWIE

**INFORMACJA O REALIZACJI ZADAŃ Z ZAKRESU
USTAWY Z DNIA 9 CZERWCA 2011R.
O WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE PIECZY ZASTĘPCZEJ
PRZEZ GMINĘ, POWIAT I SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
ZA 2023 R.**

Do opracowania wykorzystano:

- dane przekazane przez jednostki samorządowe w sprawozdaniach rzeczowo-finansowych z wykonanych zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej przez gminę i powiat oraz innych sprawozdaniach jednorazowych publikowanych w Centralnej Aplikacji Statystycznej;
- ustalenia i informacje pozyskane w trakcie monitoringu i kontroli nad realizacją zadań.

Opracowanie przygotowane przez Oddział do spraw wspierania rodziny i pieczy zastępczej w Wydziale Rodziny i Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie

Warszawa 2024 r.

Spis treści

<i>Wstęp</i>	2
1. Akty prawne wprowadzające zmiany w obszarze wspierania rodziny i systemie pieczy zastępczej	3
2. Realizacja programów rządowych	6
2.1. Program Asystent rodziny na 2023 r.....	6
2.2. Program wsparcia powiatu w organizacji i tworzeniu rodzinnych form pieczy zastępczej w 2023 r.	6
2.3. Program Ojcostwo - przygoda życia	7
3. Wydarzenia	7
3.1. Wideokonferencja dotycząca rozwoju pieczy zastępczej na Mazowszu	7
3.2. Konferencja Naukowo-Szkoleniowa	8
4. Obowiązek wspierania rodziny	10
4.1. Praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych	11
4.2. Sposób realizacji obowiązku wynikającego z ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i ich rodzin "Za Życiem"	15
4.3. Placówki wsparcia dziennego	18
4.4. Rodziny wspierające	19
5. Piecza zastępcza	20
5.1. Rodzinna piecza zastępcza	23
5.2. Instytucjonalna piecza zastępcza	24
5.3. Organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej	26
5.4. Proces deinstytucjonalizacji w województwie mazowieckim	29
6. Adopcja	32
6.1. Interwencyjny Ośrodek Preadopcyjny	34
6.2. Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna	35
7. Dzieci cudzoziemskie w pieczy zastępczej	36
<i>Podsumowanie</i>	40
<i>Rekomendacje</i>	45

WSTĘP

Wydział Rodziny i Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie jest bezpośrednim realizatorem zadań określonych w art. 186 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177, z późn. zm.) i corocznie opracowuje informację zawierającą najważniejsze dane o stanie systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej.

Podobnie jak w latach poprzednich, w 2023 r. priorytetami działań Wydziału była deinstytucjonalizacja oraz standaryzacja świadczenia usługi asystenta rodziny na rzecz rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. Przebieg deinstytucjonalizacji obejmował odpowiednio: promowanie rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i profesjonalizację zawodu rodzica zastępczego, kształcenie kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, budowanie standardów kwalifikacyjnych do pełnienia roli rodzica zastępczego i adopcyjnego. Ustawodawca daje również możliwość kreowania polityki pieczy zastępczej na poziomie lokalnym. Zatem zadaniem samorządów jest tworzenie spójnego systemu, który zapewni, że wszystkie dzieci pozbawione opieki rodziców objęte zostaną opieką zastępczą w formach gwarantujących właściwy rozwój emocjonalny. Działania wpisujące się w proces deinstytucjonalizacji to również równoległe tworzenie w gminach systemu wsparcia dla rodzin, w szczególności intensyfikacja działań na rzecz rodzin wychowujących dzieci oraz przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

W 2023 r. Wojewoda Mazowiecki kontrolował oraz monitorował realizację działań podejmowanych przez gminy z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, w szczególności wypełnianie obowiązków, określonych m. in. w art. 3, art. 4, art. 8 ust. 1 i 2, art. 11 ust. 4 pkt 1, art. 15 ww. ustawy, w tym dotyczących zatrudnienia i organizacji pracy asystenta rodziny. Koordynował również zadania określone w ramach rządowych programów ogłoszonych przez Ministra Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej: Ojcostwo – przygoda życia, Asystent rodziny na rok 2023, Wsparcie powiatu w organizacji i tworzeniu rodzinnych form pieczy zastępczej w 2023 roku oraz monitorował realizację przez gminy obowiązku określonego w art. 15 ust. 1 pkt 13a ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tj. zadań określonych w ustawie z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz. U. z 2023 r. poz. 1923).

Ubiegły rok to również szereg działań Wydziału inicjowanych w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy. Ustawą o pomocy obywatelom Ukrainy

w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa z dnia 12 marca 2022 r. określono m. in. szczegółowe zasady zalegalizowania pobytu obywateli Ukrainy i ich niektóre uprawnienia, jak również pomoc zapewnianą przez wojewodów i jednostki samorządu terytorialnego obywatelom Ukrainy. Ponadto dla małoletnich obywateli Ukrainy przebywających bez opieki osób dorosłych odpowiedzialnych za nich zgodnie z prawem obowiązującym w RP, ustanowiono instytucję opiekuna tymczasowego.

1. AKTY PRAWNE WPROWADZAJĄCE ZMIANY W OBSZARZE WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMIE PIECZY ZASTĘPCZEJ

Ustawą z dnia 7 października 2022 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw wprowadzono szereg zmian, których obowiązywanie nastąpiło w 2023 roku. Są to m.in.:

1. doprecyzowanie obowiązku sprawdzania w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym określonych kategorii osób wskazanych w ustawie;
2. możliwość powrotu do dotychczasowej formy pieczy zastępczej osoby, która opuściła już pieczę i rozpoczęła proces usamodzielniania, jednak z różnych powodów chciałaby wrócić do pieczy zastępczej i pozostać w niej na zasadach określonych w art. 37 ust. 2 w związku z art. 37 ust. 4 ustawy;
3. prowadzenie rejestru przy użyciu systemu teleinformatycznego¹ obejmującego:
  - wykaz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, o których mowa w art. 37 ust. 2–4 i 6, oraz osób niepełnoletnich opuszczających rodzinną pieczę zastępczą, o których mowa w art. 37 ust. 5 i 6, z podziałem na dzieci i osoby umieszczone lub przebywające w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej oraz poszczególnych formach instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz na osoby, o których mowa w art. 37 ust. 2–4 i 6, i osoby niepełnoletnie opuszczające rodzinną pieczę zastępczą, o których mowa w art. 37 ust. 5 i 6, przebywające w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej i poszczególnych formach instytucjonalnej pieczy zastępczej,
  - wykaz osób posiadających pozytywną lub negatywną wstępną kwalifikację do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka,

---

¹ Minister właściwy do spraw rodziny ogłosi, w drodze obwieszczenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej termin wdrożenia rozwiązań technicznych umożliwiających prowadzenie rejestru.

- wykaz kandydatów zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
  - wykaz rodzin zastępczych z podziałem na rodziny zastępcze spokrewnione, niezawodowe i zawodowe,
  - wykaz rodzinnych domów dziecka,
  - wykaz placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych,
  - wykaz osób usamodzielnianych.
4. zmiany w zakresie właściwości organizatora rodzinnej pieczy zastępczej właściwego dla wstępnej kwalifikacji kandydata do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz wydania zaświadczenia kwalifikacyjnego zawierającego potwierdzenie ukończenia szkolenia oraz spełniania warunków, o których mowa w art. 42 ustawy,
  5. zmiany w zasadach przekształceń rodzin zastępczych niezawodowych w zawodowe i podpisywania umów z nowymi rodzinami zastępczymi zawodowymi i prowadzącymi rodzinne domy dziecka,
  6. podwyższenie wysokości wynagrodzenia rodzin zastępczych zawodowych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka oraz wprowadzenie zmiany w zakresie jego waloryzacji,
  7. ograniczenia w tworzeniu nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego, interwencyjnego oraz specjalistyczno-terapeutycznego, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych oraz obowiązek uzyskania opinii Rzecznika Praw Dziecka, w przypadku wystąpienia przez samorząd do wojewody z wnioskiem o utworzenie nowej placówki opiekuńczo-wychowawczej,
  8. doprecyzowanie kwestii gromadzenia i przeznaczenia środków ze świadczenia wychowawczego małoletnich umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej,
  9. rozszerzenie katalogu osób, które mogą być opiekunami usamodzielnienia o pracownika organizacji pozarządowej w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub inną osobę wyznaczoną przez tę organizację do pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia,
  10. wprowadzenie zasady, że powiat, na terenie którego funkcjonują mogące przyjąć dziecko rodzina zastępcza lub rodzinny dom dziecka, lub powiat, który zawarł umowę z rodziną zastępczą zawodową, o której mowa w art. 54 ust. 3a, lub powiat, który organizuje

rodzinny dom dziecka na terenie innego powiatu, mogące przyjąć dziecko, może odmówić umieszczenia dziecka w danej rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka tylko w sytuacji, gdy liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej, dla których powiat ten nie jest powiatem obowiązującym do ponoszenia wydatków, przekroczyła 25% ogólnej liczby miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej zapewnianych przez ten powiat. W pozostałych przypadkach w sytuacji umieszczenia małoletniego w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie innego powiatu wprowadzono obowiązek zawarcia porozumienia między powiatami, o czym mowa w art. 191 ust. 5, 5a i 5b ww. ustawy,

11. rozszerzenie istniejącego katalogu wymagań kwalifikacyjnych inspektorów uprawnionych do prowadzenia czynności kontrolnych z ramienia wojewody o takie kierunki jak prawo i administracja oraz rozszerzenie możliwości zdobycia wymaganego przez nich doświadczenia zawodowego dodatkowo o inne instytucje zajmujące się problematyką dziecka i rodziny. Ponadto podwyższono granice kary pieniężnej za brak realizacji zaleceń pokontrolnych.

Ustawą z 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw wprowadzono do polskiego systemu prawnego rozwiązania, których celem jest szersza ochrona dzieci przed krzywdzeniem. Jednym z tych rozwiązań są **standardy ochrony małoletnich** – dodane do ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. Przepisy dotyczące standardów ochrony małoletnich weszły w życie w ciągu sześciu miesięcy od ogłoszenia nowelizacji czyli 15 lutego 2024 r. Zgodnie z art. 22b obowiązek wprowadzenia standardów ma każdy:

1. organ zarządzający jednostką systemu oświaty, o której mowa w art. 2 pkt 1-8 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe oraz inną placówką oświatową, opiekuńczą, wychowawczą, resocjalizacyjną, religijną, artystyczną, medyczną, rekreacyjną, sportową lub związaną z rozwijaniem zainteresowań, do której uczęszczają albo w której przebywają lub mogą przebywać małoletni;
2. organizator działalności oświatowej, opiekuńczej, wychowawczej, resocjalizacyjnej, religijnej, artystycznej, medycznej, rekreacyjnej, sportowej lub związanej z rozwijaniem zainteresowań przez małoletnich.

Ustawodawca przewidział dla podmiotów zobowiązanych 6-miesięczny termin na ich wdrożenie. Wprowadzenie standardów ma charakter obowiązku prawnego obarczonego karą za niewykonanie. Podstawowym celem ustawodawcy było wzmocnienie ochrony

małoletnich, w tym także podniesienie poziomu systemowej ochrony przed skrzywdzeniem. Ustawodawca uznał, że aby ten cel mógł zostać zrealizowany, wszystkie podmioty pracujące z dziećmi muszą posiadać ustalone procedury ochrony małoletnich przed krzywdzeniem. Przeciwdziałanie krzywdzeniu dzieci wymaga przedsięwzięcia środków o charakterze profilaktycznym, jak też interwencyjnym ukierunkowanym na zawiadomienie właściwych organów oraz natychmiastową pomoc dzieciom, które doświadczyły krzywdzenia.

2. REALIZACJA PROGRAMÓW RZĄDOWYCH Z OBSZARU WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ

2.1. PROGRAM ASYSTENT RODZINY NA ROK 2023

Celem Programu ogłoszonego przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w 2023 r. była pomoc w realizacji zadań wykonywanych przez asystentów rodziny, w tym również realizacji przez asystenta rodziny wsparcia, o którym mowa w art. 8 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”.

Do Programu Asystent rodziny na rok 2023 przystąpiły 283 gminy, które zatrudniały 423 asystentów rodziny. Podpisano umowy na łączną kwotę 3 708 442,74 zł. Ze wsparcia asystenta rodziny skorzystało 4416 rodzin wychowujących 9627 dzieci. W ramach programu „Za życiem” udzielono porad 83 rodzinom, w których wychowywało się 142 dzieci.

Do udziału w Programie nie przystąpiło 30 gmin: Baboszewo, Bodzanów, Boguty-Pianki, Brok, Chynów, Domanice, Grębków, Jabłonna Lacka, Klwów, Korczew, Łąck, Maciejowice, Mogielnica, Mordy, Nur, Odrzywół, Ożarów Mazowiecki, Paprotnia, Piastów, Platerów, Pomiechówek, Potworów, Repki, Rzecznów, Sabnie, Sieciechów, Sochocin, Sońsk, Szulborze Wielkie, Wilga. 3 gminy zwróciły dotację w całości.

2.2. PROGRAM WSPARCIA POWIATU W ORGANIZACJI I TWORZENIU RODZINNYCH FORM PIECZY ZASTĘPCZEJ W 2023R.

Program ogłoszony przez Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w 2023 roku był adresowany do powiatów, które realizują zadania z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, dotyczące organizacji i prowadzenia rodzinnych form pieczy zastępczej. Celem Programu było wsparcie powiatów w realizacji zadań własnych z obszaru pieczy zastępczej. W lutym 2023 roku weszła w życie nowelizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, która zwiększyła minimalne kwoty miesięcznego wynagrodzenia przysługującego rodzinom zastępczym zawodowym i prowadzącym rodzinne domy dziecka. W związku z tym powiaty zostały obciążone wyższymi kosztami finansowania

tych zadań. Wsparcie zostało udzielone w formie dofinansowania wynagrodzeń wraz z pochodnymi od wynagrodzeń przysługujących za 2023 rok, począwszy od 1 czerwca za każdy rozpoczęty miesiąc pełnienia funkcji zawodowej rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka i rodziny zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego.

Na realizację zadań Wojewoda Mazowiecki zawarł umowy z 37 powiatami na łączną kwotę 2 981 920,00zł. Do Programu nie przystąpiło 5 powiatów: gostyński, otwocki, sierpecki, szydłowiecki i żuromiński. 2 powiaty zwróciły dofinansowanie.

2.3. PROGRAM OJCOSTWO – PRZYGODA ŻYCIA

Zgodnie z art. 187 ust. 1a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177, ze zm.) minister właściwy do spraw rodziny może opracowywać programy służące promocji rodzicielstwa, w tym rodzicielstwa zastępczego i adopcji oraz finansowo wspierać te programy. Opracowanie i realizacja programów może odbywać się we współpracy z wojewodą. Celem Programu „Ojcostwo – Przygoda życia” 2023 r. było wzmocnienie więzi rodzinnych, budowanie pozytywnego wizerunku ojca, promowanie zaangażowanego ojcostwa i aktywnego spędzania czasu ojców z rodzinami. W ramach realizacji Programu Wojewoda Mazowiecki powierzył wykonanie tego zadania Fundacji Akademickiego Związku Sportowego, która zorganizowała ojcowską grę miejską „Przygoda z Tata” w dniu 18 czerwca 2023 r. w Warszawie. W przeprowadzonej grze wzięło udział 410 uczestników – ojców z dziećmi w różnym wieku. Podczas kilkugodzinnej zabawy uczestnicy pokonywali konkurencje sprawnościowe, umysłowe, zagadkowe, poruszając się na podstawie przygotowanej przez organizatorów mapy. Po zakończeniu zmagania całe rodziny uczestniczyły w pikniku z atrakcjami dla dzieci, występem artystycznym. Najlepsze zespoły ojcowskie zostały nagrodzone. Koszt realizacji zadania to 99 000 zł.

3. WYDARZENIA

3.1. WIDEOKONFERENCJA DOTYCZĄCA ROZWOJU SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ NA MAZOWSZU

14 czerwca 2023 r. zorganizowano wideokonferencję dla dyrektorów powiatowych centrów pomocy rodzinie, miejskich ośrodków pomocy rodzinie, organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej z terenu województwa mazowieckiego. W spotkaniu brał udział również przedstawiciel Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej.

Celem spotkania było głównie omówienie rozwoju systemu pieczy zastępczej w powiatach, ze szczególnym uwzględnieniem pieczy rodzinnej. Przeanalizowano stan pieczy zastępczej w poszczególnych powiatach i napływ dzieci do form pieczy oraz porównano limity rodzin zastępczych zawodowych zakładane w 3-letnich programach dot. rozwoju pieczy zastępczej z liczbą kandydatów przeszkolonych i zakwalifikowanych. Zwrócono uwagę na:

- konieczność poszukiwania niestandardowych rozwiązań i intensyfikacji działań promujących rodzicielstwo zastępcze, w szczególności w powiatach, które nie posiadają placówek opiekuńczo-wychowawczych lub mających niewielką liczbę rodzin zastępczych;
- konieczność zapewnienia opieki dzieciom tego potrzebującym i podjęcia działań w związku z dużą liczbą niezrealizowanych postanowień sądowych.

Uczestnicy spotkania wymienili się także swoimi doświadczeniami i stosowanymi rozwiązaniami w pozyskiwaniu kandydatów na rodziców zastępczych.

3.2. KONFERENCJA NAUKOWO-SZKOLENIOWA

14 września 2023 r. odbyła się IV edycja Konferencji Naukowo-Szkoleniowej *Ile dobrego jest w człowieku?* pod tytułem *Ku przyszłości*. Na konferencji zaprezentowane zostały dylematy związane z zabezpieczeniem przyszłości młodych ludzi będących u progu dorosłości a pozbawionych oparcia w rodzinach biologicznych oraz inicjatywy związane z budowaniem kultury integracji przenikniętej akceptacją i szacunkiem dla każdej istoty ludzkiej. Obowiązujące zasady wsparcia zawarte w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej uwidaczniają potrzebę doskonalenia systemu, który zapewniałby osobom usamodzielniającym się kompleksowe wsparcie – nie tylko finansowe, ale również społeczne i emocjonalne. Do udziału w Konferencji zaproszeni zostali prelegenci, którzy w swoich wystąpieniach odnieśli się do różnych aspektów związanych z procesem usamodzielnienia:

- *Jak przygotować dziecko do udanego usamodzielnienia* – dr hab. Hanna Żuraw, profesor Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach;
- *Korczakowska sprawiedliwość oparta na sumieniu, autoodpowiedzialności i miłości a autorska propozycja powołania rodzinnych domów terapeutycznych wobec nieletnich, alternatywą wobec instytucjonalnej pieczy zastępczej* – prof. dr hab. Andrzej Bałandynowicz, prawnik, kryminolog i penitencjarysta;
- *Proces usamodzielniania młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie umieszczonej w rodzinach zastępczych* – dr Sylwia Łysakowska, pedagog, rodzic zastępczy, wiceprezes Mazowieckiej Fundacji Rodzin Zastępczych;

- *Sytuacje trudne w pieczy zastępczej – wsparcie psychologiczno-pedagogiczne* – mgr Agnieszka Siwińska, pedagog specjalny, neurologopeda;
- *Jak dobrze przygotować do samodzielności dzieci przebywające w pieczy zastępczej i placówkach. Dobre praktyki* – Dariusz Wasiński, psycholog, pedagog, psychoterapeuta poznawczo-behawioralny, wieloletni dyrektor domu dziecka;
- *Przyszłość wychowanków opuszczających pieczę zastępczą – rozwiązania i działania wprowadzone przez powiaty, uwzględnione w 3-letnich programach dotyczących pieczy zastępczej* – Agata Łukasiak-Walaszek i Justyna Brodzik, starsi inspektorzy wojewódzcy w Oddziale do spraw Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Wydziale Rodziny i Polityki Społecznej.

W wydarzeniu uczestniczyli przedstawiciele powiatowych centrów pomocy rodzinie, placówek opiekuńczo-wychowawczych z terenu województwa mazowieckiego oraz Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej.

Na konferencji przedstawione zostały wyniki analizy działań z zakresu zadań realizowanych w obszarze organizowania wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym pieczę zastępczą, prowadzonych w latach 2016-2022 przez powiaty. Opracowanie *Wsparcie wychowanków pozostających w procesie usamodzielnienia oraz opuszczających pieczę zastępczą*² zostało przygotowane przez Oddział do spraw Wspierania Rodziny i Pieczy Zastępczej Wydziału Rodziny i Polityki Społecznej. Zebrane dane pozwoliły wysnuć następujące wnioski:

- na przestrzeni lat 2016-2022 zwiększyła się liczba wychowanków pozostających w procesie usamodzielnienia mimo, że nie wszystkie zaplanowane na ww. okres usamodzielnienia zostały zrealizowane,
- powiaty dokonywały rozeznania potrzeb wychowanków,
- zdecydowana większość wychowanków była zaangażowana w proces usamodzielnienia i realizację indywidualnych programów usamodzielnienia,
- wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych szybciej opuszczali pieczę zastępczą niż wychowankowie form rodzinnych, natomiast dłuższe pozostawanie w pieczy (po uzyskaniu pełnoletności) wpływało na lepsze przygotowanie do samodzielnego życia,
- w każdym powiecie świadczona była pomoc prawna i psychologiczna dla usamodzielnianych wychowanków,

---

² <https://www.gov.pl/web/uw-mazowiecki/opracowania-i-wykazy>

- pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych opierała się na pomocy w przygotowaniu wniosku o uzyskanie lokalu oraz pisma popierające wniosek,
- pomoc w uzyskaniu zatrudnienia realizowana była przez współpracę z urzędami pracy i przygotowywanie dokumentów aplikacyjnych,
- problemy związane z procesem usamodzielnienia leżały zarówno po stronie samych wychowanków (m. in. brak motywacji), jak również były wynikiem rozwiązań systemowych (m. in. brak zasobów lokalowych). Część problemów była tożsama dla pieczy rodzinnej i instytucjonalnej. Każda z form cechowała się również własnymi trudnościami.

4. OBOWIĄZEK WSPIERANIA RODZINY

Rodzina jako naturalne środowisko, w którym wychowują się dzieci podlega stałym przemianom. Zmiany w modelu rodziny implikowane są przede wszystkim aktualnymi przemianami cywilizacyjnymi, obyczajowymi, kulturowymi i ekonomicznymi. Na polu przemian społecznych w wielu rodzinach pojawiają się trudności w prawidłowym wypełnianiu funkcji rodzicielskich.

Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w prawidłowym wypełnianiu władzy rodzicielskiej nad dziećmi to system zaplanowanych działań, które mają pomóc przywrócić takim rodzinom zdolność do pełnienia funkcji opiekuńczo-wychowawczych. W dysfunkcyjnych środowiskach rodzinnych brak jest celów wychowawczych i życiowych, a metody opiekuńczo-wychowawcze występujące w rodzinie są okazjonalne, często niepedagogiczne i przestarzałe. Dysfunkcjonalność rodziny może dotyczyć różnych jej zadań oraz różnego jej zakresu i siły natężenia zaburzeń w wypełnianiu funkcji rodzicielskich. Stąd też wyróżnić możemy: dysfunkcję ekonomiczną rodziny, dysfunkcję socjalizacyjną, wychowawczą, opiekuńczą, emocjonalną.

Wszelkie niedoskonałości w funkcjonowaniu rodziny, powstałe na skutek niedostatecznych umiejętności rodzicielskich, stanowią zagrożenie dla dziecka i mogą objawić się jako zaburzenia rozwoju, nieprzystosowanie społeczne czy nawet jako choroby psychiczne. Niezbędnym stało się aby objąć rodzinę wsparciem, które z jednej strony powstrzyma przed umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej, a z drugiej strony podda rodziców wtórnej pedagogizacji, której zakładanym efektem będzie wzrost kompetencji rodzicielskich.

Asystentura rodzinna jako forma wsparcia rodziny została wprowadzona ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej obowiązującą od 1 stycznia 2012 roku. Na mocy tej

regulacji prawnej wprowadzono na poziomie samorządu gminnego obowiązek zapewnienia wsparcia rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczej i wychowawczej. Od 1 stycznia 2015 roku zatrudnianie asystenta rodziny stało się obowiązkowe.

Zadania asystenta rodziny obejmują obszary bezpośredniej pracy z rodziną, pracy z dziećmi oraz działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny. W swojej pracy asystent rodziny realizuje więc szereg funkcji, w tym funkcję diagnostyczno-monitorującą, motywująco-aktywizującą, doradczą, mediacyjną, opiekuńczo-wychowawczą, a w sytuacjach nasilonych kryzysów w rodzinie pełni funkcję wsparcia psychiczno-emocjonalnego.

4. 1. PRACA Z RODZINĄ PRZEŻYWAJĄCĄ TRUDNOŚCI W WYPEŁNIANIU FUNKCJI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH

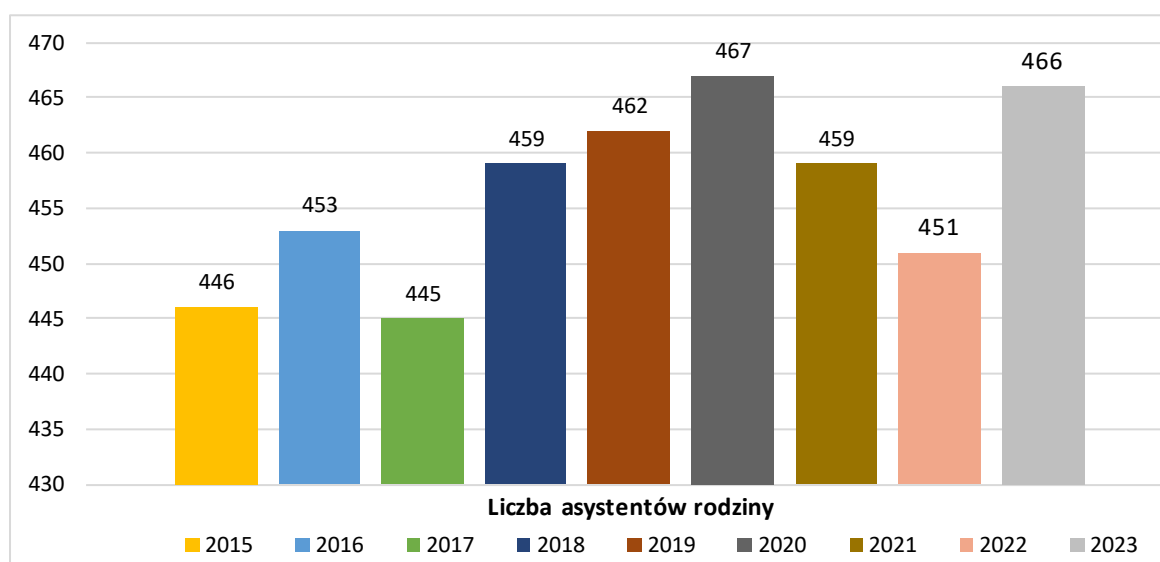
Całościowe wspieranie rodzin wychowujących dzieci zagrożone różnymi dysfunkcjami należy do zadań asystenta rodziny. Określone w założeniach do ustawy działania podejmowane na rzecz rodziny dążą do realizacji celu, jakim jest osiągnięcie przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej, która umożliwi jej prawidłowe wychowywanie dzieci. Jest on realizowany m. in. poprzez:

- diagnozowanie problemów rodziny;
- określenie, wspólnie z rodziną, podstawowych problemów i potrzeb występujących w tej rodzinie;
- motywację rodziny do współpracy i działań zmierzających do pokonania problemów;
- sporządzenie planu pomocy rodzinie z uwzględnieniem metod bezpośredniej pracy rodziną, zorganizowanie wsparcia środowiskowego, zaangażowaniu całej, szeroko pojętej rodziny oraz podejmowanie czynności związanych z realizacją zadań zawartych w planie przy aktywnym udziale rodziny;
- pomoc w poprawie sytuacji życiowej rodziny, w szczególności pomoc w usunięciu czynników przeszkadzających w osobistym wychowywaniu dzieci (rozwiązanie podstawowych problemów: socjalnych, psychologicznych, wychowawczych, pomocy w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego, wspieranie rodziny w uzyskaniu zatrudnienia i podniesieniu kwalifikacji zawodowych, wspieranie rodziny w dążeniu do pokonania problemów, budowaniu i utrwalaniu w niej wiary we własne siły;

- prowadzenie poradnictwa dla rodzin;
- współpracę z jednostkami oraz innymi podmiotami i specjalistami działającymi na rzecz dziecka i rodziny wymagających wsparcia w celu przeciwdziałaniu skutkom i ograniczaniu negatywnych następstw zjawisk społecznych;
- monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu bezpośredniej pomocy.

Od 2015 r. w województwie mazowieckim liczba asystentów rodziny utrzymywała się na stałym poziomie, co przyczyniało się do gwarancji i stabilności zatrudnienia omawianej grupy zawodowej, a także wpływało na wzrost efektywności pracy asystentów. Na koniec 2023 r. w gminach województwa mazowieckiego pracowało 466 asystentów rodziny, więcej o 15 w stosunku do roku ubiegłego. Skalę zjawiska na przestrzeni 2015-2023 roku obrazuje wykres nr 1.

Wyk. 1. Liczba asystentów rodziny w województwie mazowieckim w latach 2015– 2023.

Zgodnie z obowiązującą ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, praca asystenta rodziny jest wykonywana w ramach stosunku pracy w systemie zadaniowego czasu pracy albo umowy o świadczenie usług.

W kwestii dotyczącej formy zatrudnienia, od 2015 r. wzrasta zatrudnienie asystentów rodziny w oparciu o umowę o pracę. W przeciągu ostatnich kilku lat tendencja ww. formy zatrudnienia utrzymuje się na stałym poziomie. Liczba asystentów rodziny zatrudnionych w roku 2022 i 2023 na podstawie umowy o świadczenie usług jest czterokrotnie niższa względem powyższej formy zatrudnienia. Samorządy odpowiedzialnie podchodzą do obowiązku wspierania rodziny i dążą do stabilności zatrudnienia asystentów, jako jednego z fundamentów omawianego wsparcia.

Tab. 1. Forma zatrudnienia asystentów rodziny w latach 2015, 2022 i 2023.

FORMA ZATRUDNIENIA	2015	2022	2023
umowa o pracę	306	370	377
umowa o świadczenie usług	140	81	89
ogółem	446	451	466

Profesjonalna pomoc asystenta rodziny powinna rozpoczynać się od zrozumienia rodziny i jej problemów. Praca z rodziną jest więc procesem długofalowym, zmierzającym do prawidłowego wypełniania przez nią funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Ilość problemów występujących w rodzinach oraz indywidualna sytuacja każdej z rodzin wpływają na okres planowania i realizacji czasu pracy z asystentem. Złożoność problemów często powoduje, że współpraca ta trwa ponad rok.

W 2015 r. rodzin pracujących z asystentem powyżej roku wynosiła 1741 gospodarstw domowych. W ostatnich latach liczba ww. rodzin utrzymywała się na zbliżonym poziomie i wynosiła odpowiednio w 2022 roku - 2195 rodzin i w 2023 roku – 2137 rodzin.

W przypadku niewyrażenia zgody przez rodzinę na współpracę z asystentem, sąd opiekuńczy może ją do tego zobowiązać. Od przeszło 10 lat obserwuje się wyraźną tendencję wzrostową liczby rodzin zobowiązanych przez sądy do pracy z asystentem rodziny. Liczba rodzin zobowiązanych przez sądy w 2015 r. wynosiła zaledwie 357. W 2022 r. wzrosła do 892, zaś w 2023 sięgnęła 1084 rodzin. Może to świadczyć o tym, że w momencie, gdy bezpieczeństwo dzieci jest zagrożone sądy częściej podejmują działania zaradcze. Zobowiązanie do pracy z asystentem rodziny jest jednym z narzędzi pozwalającym zapobiec umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej.

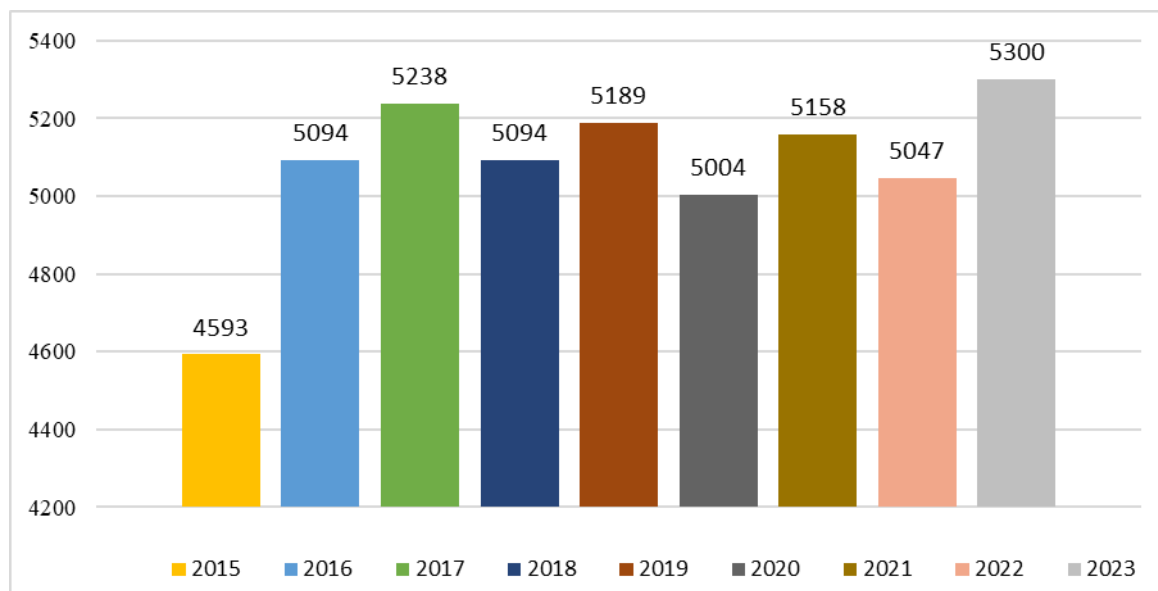
Tab. 2. Liczba rodzin korzystających z usług asystenta rodziny w latach 2015,2022 i 2023

RODZINY	2015	2022	2023
korzystające z usług asystenta rodziny (ogółem), w tym:	4593	5047	5300
powyżej 1 roku	1741	2195	2137
zobowiązane do współpracy przez sąd	357	892	1084

Współczesna dynamika problemów społecznych sprawia, że liczba rodzin wymagających wsparcia stopniowo wzrasta. Ogółem w ramach realizacji ustawy z usług asystenta rodziny w

województwie mazowieckim w 2022 r. skorzystało 5 047 rodzin³. W roku kolejnym 2023 r. ze wsparcia asystenta rodziny skorzystało o 253 rodzin więcej, tj. 5300.

Wyk. 2 Liczba rodzin korzystających z usług asystenta rodziny w latach 2015-2023

Asystent rodziny pracuje z rodziną do osiągnięcia zamierzonych celów, uzyskania przez nią samodzielności oraz do momentu pełnego przewyciężenia trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. W przeciągu lat, najczęstszym powodem zakończenia pracy z rodziną było osiągnięcie zakładanych celów. Z uwagi na osiągnięcie celów współpracę zakończono w 2022 r. z 277 rodzinami, zaś w 2023 r. z 361 rodzinami.

W 2022 r. spośród 5 047 środowisk pracujących z asystentem rodziny, 278 rodzin zakończyło współpracę, natomiast w 2023 r. na 5300 rodzin korzystających ze wsparcia, 305 rodzin zrezygnowało z powyższego wsparcia.

Powody zakończenia współpracy z asystentem rodziny w 2015, 2022 i 2023 r. przedstawia poniższa tabela.

Tab. 3. Powody zakończenia współpracy z asystentem rodziny w latach 2015 i 2022 i 2023⁴

³ Dane na podstawie resortowych sprawozdań rzeczowo-finansowych za okres od 1 lipca 2023 r. do 31 grudnia 2023r. sporządzanych przez powiaty w Centralnej Aplikacji Statystycznej na dzień 31 grudnia 2023 r.

⁴ Dane na podstawie resortowych sprawozdań rzeczowo-finansowych za okres od 1 lipca 2023 r. do 31 grudnia 2023 r. sporządzanych przez gminy w Centralnej Aplikacji Statystycznej na dzień 31 grudnia 2023 r.

POWODY ZAKOŃCZENIA WSPÓLPRACY Z ASYSTENTEM RODZINY	2015	2022	2023
ze względu na osiągnięcie celów	293	277	361
ze względu na zaprzestanie współpracy przez rodzinę	236	278	305
ze względu na brak efektów	78	74	59
ze względu na zmianę metod pracy	60	98	94
inne	27	71	67
razem – zakończona współpraca	694	798	886

Pomimo ustawowego obowiązku zatrudnienia asystenta rodziny, na koniec 2023 r. 23 gmin nadal nie wykazało na swoim terenie takiej formy wsparcia. Były to gminy: Sońsk, Maciejowice, Wilga, Mogielnica, Rzecznów, Platerów, Pomiechówek, Boguty-Pianki, Brok, Nur, Szulborze Wielkie, Bodzanów, Łąck, Baboszewo, Sochocin, Klwów, Odrzywół, Potworów, Korczew, Paprotnia, Jabłonna Lacka, Repki, Grębków⁵.

4.2. SPOSÓB REALIZACJI OBOWIĄZKU WYNIKAJĄCEGO Z USTAWY O WSPARCIU KOBIET W CIĄŻY I ICH RODZIN „ZA ŻYCIEM”

Zgodnie z treścią art. 15 ust. 1 pkt 13a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177 z późn. zm.), do zadań asystenta rodziny należy w szczególności realizacja zadań określonych w ustawie z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz. U. z 2023 r. poz. 1923).

Ustawa o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” umożliwia podejmowanie działań, którym celem jest pomoc rodzinom ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych oraz kobiet w ciąży. Na podstawie ww. ustawy i w celu realizacji zadań w niej przewidzianych opracowano *Program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”*, przyjęty uchwałą nr 160 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r., następnie zmieniony uchwałą nr 189 Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2021 r. W roku 2023 kontynuowane były priorytety i działania *Programu* w brzmieniu zmienionym uchwałą nr 189 z 27 grudnia 2021 r. Przedłużony i zaktualizowany program obowiązuje w perspektywie lat 2022-2026.

Program zakłada udzielanie pomocy beneficjentom ustawy m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, podmioty lecznicze, jednostki wspierające rodzinę. Istotną rolę w realizacji ww. działań odrywa asystent rodziny. Zapisy ustawy „Za życiem” przewidują koordynację kompleksowego wsparcia kobiet w ciąży, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży

⁵ Dane na podstawie resortowych sprawozdań rzeczowo-finansowych za okres od 1 lipca 2023 r. do 31 grudnia 2023 r. sporządzanych przez powiaty w Centralnej Aplikacji Statystycznej na dzień 31 grudnia 2023 r.

powikłanej, w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu.

Celem oddziaływań asystenta rodziny w ramach realizacji ustawy i programu „Za życiem” jest lepsze funkcjonowanie kobiet w ciąży, w szczególności ciąży powikłanej oraz w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz rodzin z niepełnosprawnym dzieckiem poprzez koordynację poradnictwa w zakresie pielęgnacji, opieki i wychowania dziecka z niepełnosprawnością oraz kwestii prawnych czy pomocy psychologicznej, rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz świadczeń opieki zdrowotnej. Koordynacja ww. poradnictwa polega na opracowywaniu wspólnie z rodziną/osobą katalogu możliwego do uzyskania wsparcia oraz występowaniu przez asystenta rodziny w imieniu osób, na ich żądanie, do podmiotów określonych w art. 2 ust. 2 ustawy „Za życiem”, z wyłączeniem świadczeniodawców, w celu umożliwienia im skorzystania ze wsparcia, na podstawie pisemnego upoważnienia. Koordynacja podejmowana jest przez asystenta rodziny na wniosek osób uprawnionych do wsparcia, złożony do właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy ośrodka pomocy społecznej albo centrum usług społecznych.

Na terenie województwa mazowieckiego w 2023 r. było:

- 106 rodzin wychowujących niepełnosprawne dziecko, posiadających zaświadczenie, o którym mowa w art. 4 ust. 3 ustawy „Za życiem”, a liczba dzieci w tych rodzinach wyniosła 193;
- 18 kobiet w ciąży powikłanej oraz w sytuacji niepowodzeń położniczych, posiadających ww. zaświadczenie (wzrost o 7 w stosunku do 2022 r.) .

Z informacji pozyskanych od gmin za 2023 r. wynika, że 282 kobiety/rodziny otrzymały informację o możliwości uzyskania koordynacji i wsparcia asystenta rodziny. 330 osób złożyło wniosek o przyznanie jednorazowego świadczenia, o którym mowa w art. 10 ust. 1 ww. ustawy, z czego 27 osób wyraziło zgodę na wsparcie asystenta rodziny. Natomiast 18 kobiet/rodzin, posiadających zaświadczenie wskazane w art. 4 ust. 3 ustawy, złożyło wniosek o koordynację wsparcia (spadek o 29 w porównaniu do 2022 r.). Liczba pisemnych upoważnień, zgodnie z art. 8 ust. 3 pkt 2 ustawy wyniosła 12. Opracowano 35 katalogów możliwego do uzyskania wsparcia, zgodnie z art. 8 ust. 3 pkt 1 ustawy.

Tylko 11 gmin poinformowało, że podejmowało współpracę z innymi instytucjami na rzecz uprawnionych kobiet i rodzin (o 2 mniej niż w roku 2022). Wskazano łącznie 75 instytucji (najczęściej podejmowano współpracę z placówkami służby zdrowia, powiatowymi centrami pomocy rodziny, sądami, fundacjami/stowarzyszeniami, poradniami psychologiczno-

pedagogicznymi, szkołami). Niektóre gminy wskazywały jednocześnie na współpracę z kilkoma instytucjami. 32 gminy zapewniły, że opracowały zasady postępowania w przypadku realizowania przez asystenta rodziny zadań określonych w art. 15 ust. 1 pkt 13a ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej (spadek o 11 w stosunku do 2022 r.). 31 z nich bardzo ogólnie przedstawiło ich zakres i formę. 21 gmin poinformowało, że w 2023 r. podejmowało działania w zakresie wzmocnienia profilaktycznego aspektu zadań asystenta rodziny. Podobnie jak w roku ubiegłym, w 2023 r. działania te prowadzone były przez gminy na dwa sposoby (jako działania skierowane dla pracowników jednostki oraz działania skierowane do samych rodzin). W odniesieniu do pierwszej kategorii wskazano m.in. na superwizje, wsparcie specjalistyczne (psycholog, terapeuta, prawnik) dla pracowników, w tym asystenta rodziny. Dla rodzin gminy organizowały m. in.: wsparcie emocjonalne, poradnictwo rodzinne, udostępniano ulotki informacyjne oraz przekazywano do publikacji informacje od sołtysów i radnych, informowano mieszkańców o zadaniach asystenta rodziny na stronach internetowych jednostek, opracowano informator dla rodzin z dziećmi.

Wojewoda Mazowiecki w 2023 r., podobnie jak w latach ubiegłych, koordynował i nadzorował wykonywanie przez jednostki samorządu terytorialnego poszczególnych działań wynikających z *Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”*, jak również wspierał merytorycznie ww. jednostki w celu prawidłowej realizacji zadań. Ponadto informował o możliwości uzyskania wsparcia w ramach poszczególnych działań *Programu*, informował o programach rządowych, zasadach udziału i naboru wniosków, podpisywał umowy. Wykonywał działania nadzorcze i kontrolne. Zbierał niezbędne informacje, służące ocenie wykonywania przez jednostki samorządu terytorialnego ustawowych zadań. Zachęcał samorządy do aktywności zmierzających do realizacji działań wynikających z priorytetów *Programu „Za życiem”*.

4. 3. PLACÓWKI WSPARCIA DZIENNEGO

Rodzina z problemami opiekuńczo-wychowawczymi może otrzymać wsparcie poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w placówce wsparcia dziennego, w tym pomoc w nauce, organizowanie czasu wolnego, zabawy i zajęć sportowych oraz rozwój zainteresowań.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona przez gminę/powiat, podmiot któremu gmina zleciła to zadanie bądź podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta/starosty. Zapewnienie miejsca w placówkach oraz prowadzenie placówek należy do zadań własnych gminy/powiatu. Formy w jakiej mogą prowadzić działalność placówki wsparcia dziennego zostały określone w art. 24 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej m.in. opiekuńcza, specjalistyczna, podwórkowa. Działalność może być prowadzona również w połączonych formach. Placówka wsparcia dziennego ma na celu: wzmocnienie roli i funkcji rodziny; rozwijanie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych; pomoc w integracji rodziny; przeciwdziałanie marginalizacji rodziny. Współpraca z rodzicami lub opiekunami dziecka oraz placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi⁶ jest istotnym elementem pracy na rzecz systemu rodzinnego.

Organizację funkcjonowania placówki wsparcia dziennego, określa regulamin zawierający w szczególności zadania, organizację działań, rodzaj dokumentacji i sposób jej prowadzenia. Dzieci uczestniczą w zajęciach nieodpłatnie i dobrowolnie, chyba że dziecko zostanie skierowane do placówki przez sąd.

Pod opieką jednego wychowawcy, w tym czasie może przebywać maksymalnie 15 dzieci. Podczas pracy z dzieckiem oraz innych czynnościach związanych z realizacją zadania pomocy mogą udzielać również wolontariusze. W placówce zatrudniani są: wychowawcy, psychologowie, pedagodzy, opiekunowie dziecięcy, jak również inni specjaliści. Przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określają warunki, jakie musi spełniać osoba pracująca z dziećmi. Dokonanie weryfikacji danych kandydatów do pracy jak również wolontariuszy w Rejestrze Przystępców na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym, jest obowiązkiem potencjalnego pracodawcy i wynika z przepisów ustawy.

W województwie mazowieckim na dzień 31 grudnia 2023 r., wg danych ze sprawozdań rzeczowo-finansowych, funkcjonowało 190 placówek wsparcia dziennego wraz z filiami, w tym 129 prowadzonych przez inny podmiot niż gmina. W porównaniu do roku ubiegłego liczba placówek spadła o 20. W konsekwencji zmniejszyła się liczba przeciętnie

---

⁶ Art. 23 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

uczęszczających dzieci do placówek o 349 w porównaniu do roku ubiegłego. Na koniec II półrocza prowadzona była 1 placówka wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym przez powiat Legionowski.

Tabela 4. Placówki wsparcia dziennego prowadzone przez gminy województwie mazowieckiego

PLACÓWKI WSPARCIA DZIENNEGO	2015	2022	I półrocze 2023	II półrocze 2023
Prowadzone przez gminę	225	210	200	190
- w tym prowadzone przez inny podmiot niż gmina	176	128	129	129
- dla przeciętnej liczby dzieci *	4 595	4114	4083	3765
Prowadzone o zasięgu ponad gminnym	11	1	1	1
- w tym prowadzone przez inni podmiot niż powiat	10	1	1	1
- dla przeciętnej liczby dzieci*	571	39	38	38

*przeciętną liczbę umieszczonych dzieci oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach

4.4. RODZINY WSPIERAJĄCE

Kompleksowa praca na rzecz rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych ma na celu przywrócenie sprawczości, zapewnianie bezpieczeństwa oraz stabilności w rodzinie. Zadaniem polityki rodzinnej jest m.in. tworzenie lepszych warunków do życia i prawidłowego funkcjonowania środowiska rodzinnego, w taki sposób aby aktywizować rodziny do prawidłowego wypełniania ról społecznych.

Jednym z elementów systemu wsparcia dla rodziny z problemami w realizacji zadań rodzicielskich jest pomoc udzielana przez rodziny wspierające. Funkcja może zostać powierzona bliskim osobom z otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo; nie figurują w bazie danych Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym, ustanowione przez wójta właściwego ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej. Zadaniem rodziny wspierającej jest rozwijanie umiejętności rodzicielskich, kształtowanie funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Udzielana pomoc jest dostosowana do potrzeb wspieranej rodziny, czyli obejmuje konkretny obszar do pracy, który został zdiagnozowany. Przy współpracy z asystentem rodziny rodzina wspierająca pomaga w opiece i wychowaniu; prowadzeniu

gospodarstwa domowego; kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.⁷ Wójt właściwy ze względu na zamieszkanie rodziny wspieranej zawiera umowę z rodziną wspierającą, która określa zasady zwrotu kosztów związanych z udzielaną pomocą.

W roku 2015 pojawiły się pierwsze rodziny wspierające w województwie mazowieckim, ich liczba na koniec roku wynosiła 41. Na koniec II półrocza 2023 r. funkcjonowało 13 rodzin wspierających, w porównaniu do I półrocza roku sprawozdawczego liczba wzrosła o 4. Narastająco na dzień 31 grudnia 2023 r. 19 rodzinom udzielono ww. formy pomocy. Poniższa tabela przedstawia szczegółowe dane pozyskane ze sprawozdań rzeczowo finansowych.

Tabela 5. Rodziny wspierające w województwie mazowieckim

	2015	2022	I półrocze 2023	II półrocze 2023
Rodziny wspierające	41	16	9	13
Rodziny, które korzystały z pomocy rodzin wspierających	50	24	10	19

Porównując II półrocze 2022 r. z II półroczem 2023 r. zauważono spadek liczby rodzin pełniących funkcje wspierającą oraz rodzin, które mogły korzystać z tej formy wsparcia. Ustawodawca wskazał, że jednym z zadań własnych gminy jest organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających.⁸ Wyniki przeprowadzonych w gminach kontroli oraz analiza informacji zawartych w sprawozdaniach rzeczowo-finansowych z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej wskazują w większości na pomijanie formy wsparcia w działalności podmiotów pracy z rodziną, a także w 3-letnich programach wspierania rodziny.

5. PIECZA ZASTĘPCZA

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Dziecko na podstawie orzeczenia sądu może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej: rodzinnej lub instytucjonalnej. Zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych, organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym pieczę zastępczą, prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych, tworzenie warunków do powstawania i działania rodzinnych form pieczy zastępczej – to tylko część zadań powiatu.

⁷ Art. 29 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

⁸ Art. 176 pkt 3 lit. b ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej następuje na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia pełnoletności. Osoba, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, może otrzymać zgodę na dalsze przebywanie w dotychczasowej formie pieczy nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 roku życia, jeżeli się uczy lub legitymuje orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

Zgodnie z danymi⁹ przekazanymi przez powiaty na dzień 31 grudnia 2023 r. w pieczy zastępczej umieszczonych było 7963 dzieci i osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy, z tego:

- 6253 - w rodzinnej pieczy zastępczej (rodzinach zastępczych spokrewnionych, niezawodowych, zawodowych, rodzinnych domach dziecka),
- 1710 - w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (socjalizacyjnych, interwencyjnych, specjalistyczno-terapeutycznych, rodzinnych).

W porównaniu do ubiegłego roku, zauważalny jest wzrost liczby dzieci umieszczonych w pieczy rodzinnej oraz nieznaczny spadek liczby dzieci, które trafiły do pieczy instytucjonalnej. Do pieczy zastępczej najczęściej dzieci przybywa z rodziny naturalnej, zwiększona migracja pomiędzy formami pieczy utrzymuje się w obrębie pieczy rodzinnej, natomiast zmalała migracja w przypadku napływu dzieci do pieczy instytucjonalnej.

Tab. 6. Napływ dzieci do pieczy zastępczej – instytucjonalnej (stan na dzień 31.12.2022 r. i 31.12.2023 r.)

NAPŁYW DZIECI	do pieczy instytucjonalnej	
	2022	2023
z rodziny naturalnej	207	297
z rodzinnej pieczy zastępczej	46	37
z instytucjonalnej pieczy zastępczej	35	20
inne	35	10
ogółem	323	364

Tab. 7. Napływ dzieci do pieczy zastępczej - rodzinnej (stan na dzień 31.12.2022 r. i 31.12.2023 r.)

NAPŁYW DZIECI	do pieczy rodzinnej	
	2022	2023
z rodziny naturalnej	519	484
z rodzinnej pieczy zastępczej	107	136
z instytucjonalnej pieczy zastępczej	46	48
inne	38	33
ogółem	710	701

⁹ Dane na podstawie resortowych sprawozdań rzeczowo-finansowych za okres od 1 lipca 2023 r. do 31 grudnia 2023 r. sporządzanych przez powiaty w Centralnej Aplikacji Statystycznej na dzień 31 grudnia 2023 r.

W 2023 r. wzrosła liczba dzieci do 18 roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej w porównaniu do 2022 r. Najwięcej dzieci powróciło do rodziny naturalnej z placówek opiekuńczo-wychowawczych (ponad 45%). Nieznacznie mniej niż w 2022 roku, wychowanków powróciło z rodzin zastępczych spokrewnionych (22%), natomiast wzrosła liczba dzieci opuszczających rodziny zastępcze niezawodowe o ponad 18%. W 2023 r. 70% pełnoletnich wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej oraz 30% wychowanków z placówek opiekuńczo-wychowawczych założyło własne gospodarstwa domowe, a odpowiednio ponad 25% osób i ponad 74% osób powróciło do rodziny naturalnej. Najczęściej własne gospodarstwa domowe zakładali wychowankowie rodzin zastępczych spokrewnionych, a do rodziny naturalnej najczęściej powracali wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Tabela 8. Odpływ dzieci z pieczy zastępczej (stan na dzień 31.12.2022 r. i 31.12.2023 r.)

	ROK	RZS	RZN	RZZ	RDD	IPZ	Ogółem
Dzieci do 18 roku życia ogółem, w tym które:	2022	120	121	96	69	214	620
	2023	108	143	95	59	273	678
powróciły do rodziny naturalnej	2022	62	27	16	18	90	213
	2023	57	48	17	19	118	259
zostały umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej	2022	27	40	36	16	59	178
	2023	23	45	35	15	44	162
zostały umieszczone w IPZ	2022	17	12	15	10	31	85
	2023	13	7	16	2	55	93
zostały przysposobione	2022	0	16	26	25	10	77
	2023	2	23	21	23	13	82
inne	2022	14	26	3	0	24	67
	2023	13	18	6	0	42	79
Dzieci powyżej 18 roku życia, w tym które:	2022	189	83	11	17	129	429
	2023	154	75	8	12	126	375
powróciły do rodziny naturalnej	2022	10	4	1	1	26	42
	2023	3	3	3	1	29	39
założyły własne gospodarstwo domowe	2022	142	67	9	16	73	307
	2023	130	57	5	11	87	290
inne	2022	37	12	1	0	30	80
	2023	21	15	0	0	10	46

(RZS – rodziny zastępcze spokrewnione, RZN – rodziny zastępcze niezawodowe, RZZ – rodziny zastępcze zawodowe, RDD – rodzinne domy dziecka, IPZ – instytucjonalna piecza zastępcza)

5.1. RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA

Dziecko ma prawo do wychowania w rodzinie, a w razie konieczności wychowywania dziecka poza rodziną – do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeżeli jest to zgodne z dobrem dziecka. Wszystkie formy rodzinnej pieczy zastępczej mają zapewniać dziecku całodobową opiekę i wychowanie, dostarczając mu wszelkich środków niezbędnych do prawidłowego rozwoju. Rodzinę zastępczą spokrewnioną tworzą małżonkowie lub osoby niepozostające w związku małżeńskim, będący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka. Rodzinę zastępczą zawodową, niezawodową lub rodzinny dom dziecka tworzą małżonkowie lub osoby niepozostające w związku małżeńskim, sprawujące nad dzieckiem pieczę zastępczą, niebędące wstępnymi lub rodzeństwem dziecka.

Na dzień 31 grudnia 2023 r. funkcjonowało 4102 rodzinnych form pieczy zastępczej, a na koniec 2022 r. - 4097, co wskazuje na nieznaczny wzrost. W 2023 r. powstało 360 nowych form rodzinnej pieczy, w tym 196 rodzin zastępczych spokrewnionych i 141 niezawodowych, których podobnie jak w roku ubiegłym jest najwięcej.

Tabela 9. Liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej w 2022 r. i 2023 r.

LICZBA PODMIOTÓW RODZINNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ	2022 r.	2023 r.	Utworzone w 2023r.
rodziny zastępcze spokrewnione	2623	2598	196
rodziny zastępcze niezawodowe	1231	1253	141
rodziny zastępcze zawodowe	124	131	13
rodziny zastępcze zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego	29	24	4
rodziny zastępcze specjalistyczne	13	17	2
rodzinne domy dziecka	77	79	4
ogółem	4097	4102	360

Do zadań własnych powiatu należy m. in. opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi plan rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, plan ograniczania liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz limit rodzin zastępczych zawodowych na dany rok kalendarzowy, uwzględniający założenia wynikające z planu rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, konieczność zapewnienia dzieciom z terenu powiatu rodzinnej pieczy zastępczej oraz ograniczanie liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej.¹⁰

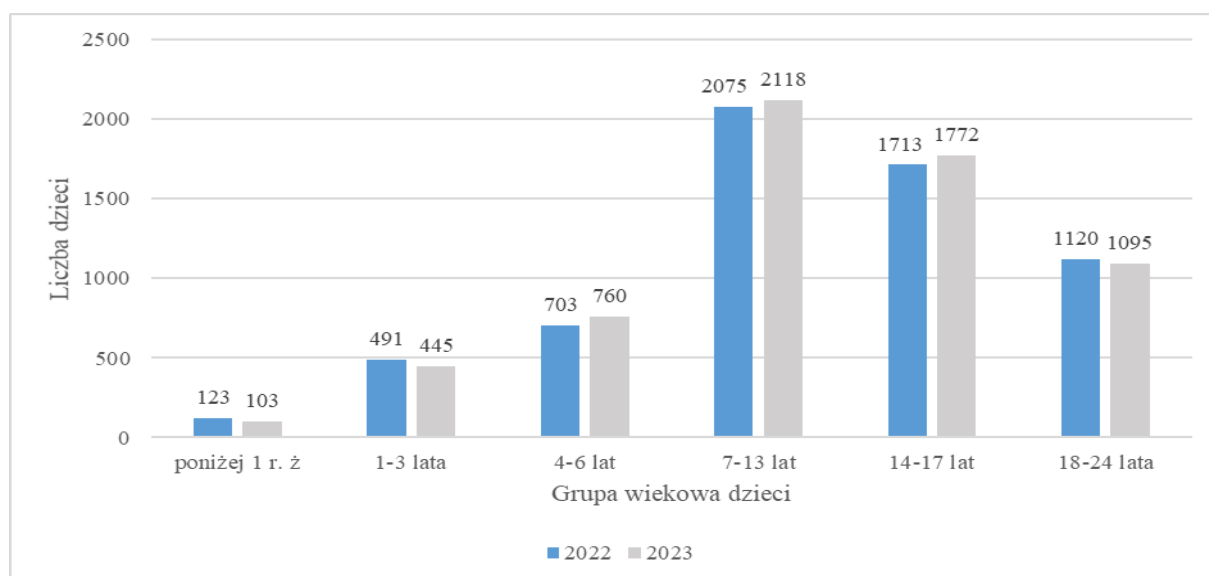
¹⁰ Art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej Dz. U. z 2024 r. poz. 177 z późn. zm.

W ramach limitu rodzinnych form pieczy zastępczej określonego w 3-letnich powiatowych programach rozwoju pieczy zastępczej w 2023 r. zaplanowano utworzenie 229 rodzin zastępczych zawodowych - utworzono 27 nowych rodzin zastępczych zawodowych¹¹.

Rodzinną pieczę zastępczą w 2023 r. objęto 6253 dzieci, jest to więcej niż w roku ubiegłym, w którym 6098 dzieci przebywało w rodzinnej pieczy. Najwięcej dzieci pozostawało pod opieką rodzin zastępczych spokrewnionych - 3382 i niezawodowych - 1633. W porównaniu do roku 2022 w rodzinnych formach pieczy zastępczej nieznacznie wzrosła liczba dzieci w przedziale wiekowym pomiędzy 4 a 6 rokiem życia (o 8%), 7 a 13 (o 2%) oraz 14 a 17 (o 3%) rokiem życia. Natomiast zmniejszyła się liczba najmłodszych dzieci (do 1 roku życia – o 16% i pomiędzy 1 a 3 rokiem życia – o 9%) przebywających w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka. Również w stosunku do 2022 roku nieznacznie mniej (o 2%) osób w wieku od 18 do 24 lat przebywało w rodzinnych formach pieczy zastępczej.

Wykres 3. Wiek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2022-2023

5.2. INSTYTUCJONALNA PIECZA ZASTĘPCZA

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej modyfikuje funkcjonowanie instytucjonalnych form pieczy zastępczej (schemat poniżej). Zarówno powiat jak i samorząd wojewódzki mogą zlecić prowadzenie placówek np. organizacji pozarządowej.

Rys. 1. Struktura instytucjonalnej pieczy zastępczej

¹¹ Dane na podstawie jednorazowych sprawozdań DPD – Deinstytucjonalizacja 2024 r. sporządzanych przez powiaty w Centralnej Aplikacji Statystycznej.

Placówki typu interwencyjnego, socjalizacyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego przeznaczone są dla dzieci powyżej 10 roku życia, mających szczególne potrzeby lub trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie (art. 95 ustawy). W wyjątkowych sytuacjach można w placówkach tego typu umieścić dzieci młodsze, jeśli przemawia za tym stan ich zdrowia, bądź dotyczy to rodzeństwa albo są umieszczone z ojcem lub matką.

W placówkach socjalizacyjnych, interwencyjnych i specjalistyczno-terapeutycznych może przebywać nie więcej niż 14 dzieci lub pełnoletnich wychowanków. W placówkach typu rodzinnego może przebywać maksymalnie 8 dzieci lub pełnoletnich wychowanków. Liczba dzieci może zostać zwiększona za zezwoleniem wojewody w przypadkach, określonych w art. 95 ust. 3a i 4a ww. ustawy.

W roku 2023 na terenie województwa mazowieckiego funkcjonowało 141 placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym 90 typu socjalizacyjnego, 7 interwencyjnych, 29 rodzinnych, 13 łączących zadania i 2 specjalistyczno-terapeutyczne. Ponadto funkcjonowały, prowadzone na zlecenie Marszałka Województwa: Interwencyjny Ośrodek Preadopcyjny (posiadający 20 miejsc) i Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna „Odzyskać Radość” (przeznaczona dla 32 wychowanków).

W placówkach opiekuńczo-wychowawczych na 31 grudnia 2023 r. umieszczonych było 1721 wychowanków (przeciętnie)¹², w tym: 1385 w placówkach socjalizacyjnych, 154 w placówkach interwencyjnych, 150 w placówkach rodzinnych i 32 w placówkach specjalistyczno-terapeutycznych. Podobnie jak na koniec ubiegłego roku największą liczbę dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej stanowiły dzieci pomiędzy 7 a 13

¹² Dane na podstawie resortowych sprawozdań rzeczowo-finansowych za okres od 1 lipca 2023r. do 31 grudnia 2023 r. sporządzanych przez powiaty w Centralnej Aplikacji Statystycznej na dzień 31 grudnia 2023 r. Przeciętną liczbę dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym, podając z dokładnością do jednej osoby.

rokiem życia oraz 14 a 17 rokiem życia. Natomiast zauważalny jest spadek o 30% liczby dzieci w wieku od 1 roku do 3 lat.

Najczęstszą przyczynę umieszczenia dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w dalszym ciągu stanowiła bezradność rodziców w sprawach wychowawczych oraz ich uzależnienia.

Tabela 10 Powody umieszczenia dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (stan na 31.12.2023 r.)

Dzieci umieszczone na skutek:	Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu			
	socjalizacyjnego	interwencyjnego	specjalistyczno-terapeutycznego	rodzinnego
sieroctwa	14	1	0	0
pólsieroctwa	15	2	0	0
uzależnienia rodziców	395	23	3	98
przemocy w rodzinie	110	20	2	11
bezradności rodziców	610	62	16	23
niepełnosprawności rodzica/rodziców	13	1	0	6
choroby rodzica/rodziców	31	4	0	3
ubóstwa	0	0	0	0
bezrobocie	0	0	0	0
nieodpowiednich warunków mieszkaniowych	2	0	1	0
pobytu za granicą rodzica/rodziców	2	0	0	0
inne	149	9	11	8
dzieci cudzoziemskie	43	15	0	1
małoletnie matki	5	1	0	0

5. 3. ORGANIZATOR I KOORDYNATOR RODZINNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ

Organizator rodzinnej pieczy zastępczej jest kluczowym podmiotem funkcjonującym w sferze pieczy zastępczej. Zgodnie z treścią art. 76 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177 z późn. zm.) organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej jest jednostka organizacyjna powiatu lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania na podstawie art. 190 omawianej ustawy. W przypadku pełnienia funkcji organizatora przez powiatowe centrum pomocy rodzinie, tworzy się w nim zespół do spraw rodzinnej pieczy zastępczej. Organizator rodzinnej pieczy zastępczej jest odpowiedzialny za

kreowanie systemu pieczy zastępczej na terenie powiatu. W myśl przepisów ww. ustawy, do zadań organizatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- a) prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- b) kwalifikowanie osób kandydujących do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych zawierających potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinię o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji do sprawowania pieczy zastępczej;
- c) organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- d) zapewnienie badań psychologicznych kandydatom do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka;
- e) organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, wydawanie świadectw ukończenia tych szkoleń oraz opinii dotyczącej predyspozycji do pełnienia funkcji dyrektora i wychowawcy w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego;
- f) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji, biorąc pod uwagę ich potrzeby;
- g) zapewnianie pomocy i wsparcia osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w ramach grup wsparcia oraz rodzin pomocowych;
- h) organizowanie dla rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka pomocy wolontariuszy;
- i) współpraca ze środowiskiem lokalnym, w szczególności z powiatowym centrum pomocy rodzinie, ośrodkiem pomocy społecznej, centrum usług społecznych, sądami i ich organami pomocniczymi, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz z organizacjami społecznymi;
- j) prowadzenie poradnictwa i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą i ich dzieci oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej;
- k) zapewnienie pomocy prawnej osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w zakresie prawa rodzinnego;
- l) dokonywanie okresowej oceny sytuacji dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej;

- m) prowadzenie działalności diagnostyczno-konsultacyjnej, której celem jest pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej oraz prowadzenia rodzinnego domu dziecka, a także szkolenie i wspieranie psychologiczno-pedagogiczne osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą oraz rodziców dzieci objętych tą pieczę;
- n) przeprowadzanie badań pedagogicznych i psychologicznych oraz analizy sytuacji osobistej, rodzinnej i majątkowej dotyczących kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- o) zapewnianie rodzinom zastępczym zawodowym i niezawodowym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka poradnictwa, które ma na celu zachowanie i wzmocnienie ich kompetencji oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego;
- p) zapewnianie koordynatorom rodzinnej pieczy zastępczej szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji;
- q) przedstawianie staroście i radzie powiatu corocznego sprawozdania z efektów pracy;
- r) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- s) organizowanie opieki nad dzieckiem, w przypadku, gdy rodzina zastępcza albo prowadzący rodzinny dom dziecka okresowo nie może sprawować opieki, w szczególności z powodów zdrowotnych lub losowych albo zaplanowanego wypoczynku;
- t) wprowadzanie danych do rejestru danych związanych z pieczę zastępczą, jego aktualizacja i usuwanie. Rejestr danych obejmuje:
- wykaz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą jako niepełnoletnie,
  - wykaz osób posiadających pozytywną lub negatywną wstępną kwalifikację do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
  - wykaz kandydatów zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
  - wykaz rodzin zastępczych z podziałem na rodziny zastępcze spokrewnione, niezawodowe i zawodowe,
  - wykaz rodzinnych domów dziecka,

- wykaz placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych,
- wykaz osób usamodzielnianych.

Na dzień 31 grudnia 2023 r. w województwie mazowieckim funkcjonowało 42 organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej, po jednym w każdym powiecie/mieście na prawach powiatu. W większości są to powiatowe centra pomocy rodzinie. Jedynie w mieście Płock funkcję tę pełnił inny podmiot - Ośrodek Rodzinnej Pieczy Zastępczej w Płocku.

W przypadku, gdy organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej jest powiatowe centrum pomocy rodzinie, w centrum tym tworzy się zespół do spraw rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinatorem rodzinnej pieczy zastępczej jest osoba zatrudniona u organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, której zadaniem jest wspieranie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. Praca koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej jest wykonywana w ramach stosunku pracy w systemie zadaniowego czasu pracy lub umowy o świadczenie usług i nie może być łączona z wykonywaniem obowiązków pracownika socjalnego. Polega ono na zapewnieniu poczucia bezpieczeństwa oraz dostarczeniu wskazówek i pomocy w rozwiązywaniu trudnych spraw związanych z opieką i wychowywaniem powierzonych dzieci.

Na koniec 2023 r. w województwie zatrudnionych było 242 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, co wskazuje na nieznaczny wzrost w porównaniu z 2022 r., w którym zatrudnionych było 234 koordynatorów. Natomiast zmniejszyła się liczba rodzin zastępczych/rodzinnych domów dziecka, z którymi pracowali lub pracują koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej i na dzień 31 grudnia 2023 r. wynosiła 4220.

5.4. PROCES DEINSTYTUCJONALIZACJI W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej zobowiązuje samorządy do działań profilaktycznych, które zapobiegają oddzieleniu dzieci od rodzin, jednak w sytuacji, kiedy rodzina nie wywiązuje się prawidłowo ze swojej roli konieczny jest rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej i przejście od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej czyli tzw. proces deinstytucjonalizacji.

Cykl planowanych działań podejmowanych w ramach deinstytucjonalizacji powinien obejmować przede wszystkim:

- rozwój różnych form wsparcia blisko rodziny i osób go potrzebujących, w środowisku lokalnym;

- profilaktykę, która pozwala dzieciom pozostać w rodzinach biologicznych;
- rozwój różnych form wsparcia w środowisku lokalnym;
- ograniczanie opieki instytucjonalnej;
- rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej.

Standardy określone w przepisach ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określają m. in. limity miejsc w placówce, wiek dzieci umieszczanych i przebywających w pieczy instytucjonalnej, a także warunki, które muszą spełniać budynki przeznaczone na placówki. Od momentu wejścia w życie ww. ustawy proces deinstytucjonalizacji wymagał współpracy jednostek samorządu terytorialnego, instytucji i organizacji związanych z tym systemem w wielu aspektach. Podobnie jak w latach poprzednich, wojewoda również w 2023 r. monitorował realizację przez samorzady działań zmierzających do osiągnięcia standardu dotyczącego liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

W 2023 r. nie utworzono nowych placówek opiekuńczo-wychowawczych, a w 8 nie było możliwości umieszczania dzieci¹³ (3 placówki typu rodzinnego w trakcie wygaszania - na terenie powiatu plockiego, wołomińskiego oraz w Radomiu, 1 placówka typu socjalizacyjnego na czas remontu w Warszawie oraz 4 placówki typu rodzinnego w Siedlcach - Rodziny SOS – z powodu braków kadrowych).

2 placówki opiekuńczo-wychowawcze zmieniły swoje lokalizacje (powiat gostyński oraz m. Ostrołęka), tym samym podnosząc standard w zakresie warunków bytowych, a w 1 przypadku (powiat lipski) przedłużono termin osiągnięcia wymaganego standardu do czasu zakończenia budowy nowych, 3 placówek opiekuńczo-wychowawczych. Termin realizacji zaplanowano na 2024 r.

Wg stanu na dzień 1.01.2024 r. w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywało 105 dzieci umieszczonych ponad limit określony w ustawie. Jako przyczyny umieszczenia wskazano: tryb interwencyjny w 20 przypadkach, liczne rodzeństwo w 33 przypadkach, brak miejsc w pieczy rodzinnej dla 2 dzieci oraz zwiększenie limitu stosownie do art. 95 ust. 3a ustawy – w 23 przypadkach. W 6 przypadkach limit został przekroczony w związku z umieszczeniem dzieci będących obywatelami Ukrainy. Odnosząc te dane do roku ubiegłego, należy zauważyć zmniejszenie liczby o prawie 30%. Jedynie 9 powiatów z terenu województwa mazowieckiego podejmowało działania w celu dojścia do standardu odnoszącego się do liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poprzez: przekierowanie do już

---

¹³ Dane z *Rejestru wolnych miejsc* wg stanu na 31.12.2023 r.

istniejących form pieczy rodzinnej, pozyskiwanie kandydatów do sprawowania pieczy rodzinnej, przekształcenie rodzin zastępczych w rodzinne domy dziecka, umieszczenie dzieci w pieczy zastępczej na terenie innego powiatu bądź pozyskanie funduszy zewnętrznych na rozwój rodzinnej pieczy zastępczej.

Nastąpił wzrost liczby dzieci poniżej 7 roku życia przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu: socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego. Na dzień 1.01.2024 r. liczba ta wynosiła 143 dzieci, gdzie w 2023 r. odnotowano 107 takich przypadków. Najczęściej dzieci w tej grupie wiekowej przebywały w placówkach z powodu: braku miejsc w rodzinnych formach (57 dzieci), pobytu ze starszym rodzeństwem (44 dzieci), postanowienia sądu niezgodnego z art. 231 ustawy (27 dzieci), pobytu z małoletnią matką (5 dzieci). Działania zmierzające do osiągnięcia standardu w tym zakresie polegały na: przekierowaniu 28 dzieci do placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego lub rodzinnej pieczy zastępczej, utworzeniu 22 nowych miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej, zakwalifikowaniu 16 dzieci do adopcji, umieszczeniu 4 dzieci w rodzinnej formie pieczy zastępczej na terenie innego powiatu, opuszczeniu placówki wraz z usamodzielnionymi matkami. W 51 przypadkach dzieci powróciły do rodziny biologicznej.

Nastąpił 22-procentowy wzrost liczby dzieci w wieku 7-10 lat (170 dzieci 1.01.2024 r., 139 dzieci rok wcześniej) przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu: socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego. Najwięcej z powodu pobytu ze starszym rodzeństwem (75 dzieci / 93 dzieci w roku ubiegłym) oraz braku miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej (63 przypadków 1.01.2024 r., a 33 przypadki w 2023 r.). Spośród dzieci w wieku 7-10 lat 28 dzieci zakwalifikowano do adopcji, 34 dzieci powróciły do rodziny biologicznej, a 54 dzieci przekierowano do rodzinnej formy pieczy zastępczej. 97 dzieci, pomimo postanowienia sądu, nie zostało umieszczonych w pieczy zastępczej, z tego 85 z powodu braku miejsc w pieczy zastępczej.

Niepokojącym zjawiskiem stało się kierowanie małoletnich do pieczy instytucjonalnej z powodu braku miejsc w pieczy rodzinnej. Jest to efekt odwrotny w stosunku do założeń deinstytucjonalizacji. Jest on wynikiem spadku liczebności rodzin zastępczych przy jednoczesnym wysokim zapotrzebowaniu na opiekunów oraz specjalistyczne wsparcie, jakie powinny otrzymać dzieci umieszczane w pieczy zastępczej. Do systemu pieczy trafiają również wieloosobowe rodzeństwa, dla których trudno znaleźć miejsce w rodzinnych formach pieczy bez ich rozdzielenia. Dzieci z niepełnosprawnościami, z zaburzeniami zachowania,

emocji, leczone specjalistycznie i coraz częściej pod opieką poradni zdrowia psychicznego zazwyczaj są kierowane do placówek opiekuńczo-wychowawczych, gdyż rodzice zastępczy niejednokrotnie nie mają możliwości bądź kwalifikacji do zapewnienia w takich przypadkach odpowiedniego wsparcia. W związku z licznym napływem dzieci do instytucjonalnej pieczy zastępczej, w 2023 r. Wojewoda Mazowiecki wydał 109 decyzji zezwalających na umieszczenie kolejnego dziecka ponad limit pomimo przekroczenia dopuszczalnej liczby dzieci w placówce opiekuńczo-wychowawczej, na podstawie art. 95 ust. 3a ustawy.

6. ADOPCJA

Zgodnie z art. 184 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177) organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych jest zadaniem zleconym z zakresu administracji rządowej, realizowanym przez samorząd województwa lub podmiot, któremu samorząd województwa zlecił realizację tego zadania. Wojewoda Mazowiecki prowadzi kontrolę nad realizacją zadań z zakresu adopcji oraz przekazuje dotację Marszałkowi Województwa na organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych.

W 2023 r. na ten cel do Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej, które realizuje powyższe zadanie na terenie Mazowsza, przekazano 7 271 144 zł z budżetu państwa (w 2012 r. plan przyjęty przez Wojewodę na realizację tego zadania zakładał 3 757 000 zł).

W województwie mazowieckim funkcjonuje 9 ośrodków adopcyjnych: Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny w Warszawie z oddziałami w: Ciechanowie, Ostrołęce, Płocku, Radomiu i Siedlcach oraz 3 ośrodki działające na zlecenie samorządu województwa – 2 w Warszawie oraz 1 w Radomiu. Katolicki Ośrodek Adopcyjny w Warszawie jako jedyny w Polsce prowadzi sprawy związane z przysposobieniem międzynarodowym. Ponadto Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny w Warszawie został wyznaczony do prowadzenia centralnego banku danych o dzieciach oczekujących na przysposobienie.

W 2023 r. przeprowadzono 311 adopcji krajowych oraz 15 międzynarodowych. Po wprowadzeniu zmian w 2017 r., ukierunkowanych na ograniczenie przysposobienia związanego ze zmianą dotychczasowego miejsca zamieszkania dziecka na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na miejsce zamieszkania w innym państwie, wskaźnik adopcji zagranicznych znacząco się zmniejszył i w ostatnich latach utrzymuje się na porównywalnym poziomie, do kilkunastu adopcji rocznie. Liczbę przeprowadzonych adopcji w 2012 r. oraz 2023 r. prezentuje poniższa tabela.

Tab. 11. Liczba dzieci przysposobionych na koniec 2012 r. i 2023 r.

Liczba dzieci przysposobionych	2012	2023
--------------------------------	------	------

w przysposobieniu krajowym	159	311
w przysposobieniu międzynarodowym	152	15

Spośród wszystkich przysposobionych dzieci największą grupę stanowiły dzieci w wieku od 1 roku do 4 lat (115) oraz od 5 do 9 lat (112), co łącznie stanowiło 73% wszystkich zakończonych adopcji. 18% przysposobionych to dzieci w wieku powyżej 10 lat, natomiast 9% stanowiły dzieci do 1 roku życia. W 2023 r. przysposobiono taki sam odsetek dziewczynek i chłopców. Dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności stanowiły 2% ogółu dzieci przysposobionych.

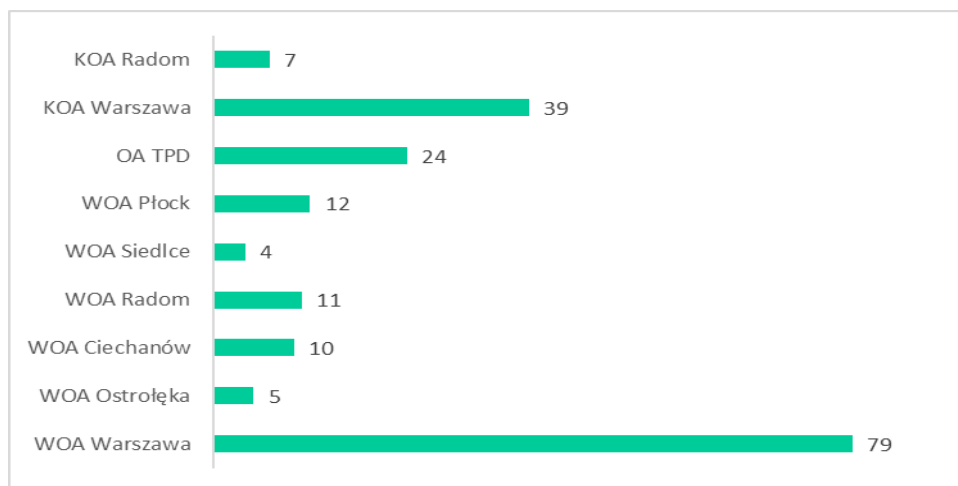
59% dzieci przysposobionych w 2023 r. przed adopcją była umieszczona w rodzinnej pieczy zastępczej. Prawie co trzecie dziecko przebywało w rodzinie biologicznej (27%), natomiast najmniejszą grupę stanowiły dzieci z pieczy instytucjonalnej (14%). Taka tendencja utrzymywała się również w latach ubiegłych. Miejsce pobytu dzieci przed przysposobieniem w 2023 r. prezentuje poniższa tabela.

Tab. 12. Dzieci przysposobione według miejsca pobytu w 2023 r.

Dzieci według miejsca pobytu przed przysposobieniem	2023
w pieczy instytucjonalnej	45
w rodzinnej pieczy zastępczej	183
w rodzinie biologicznej	83
ogółem	311

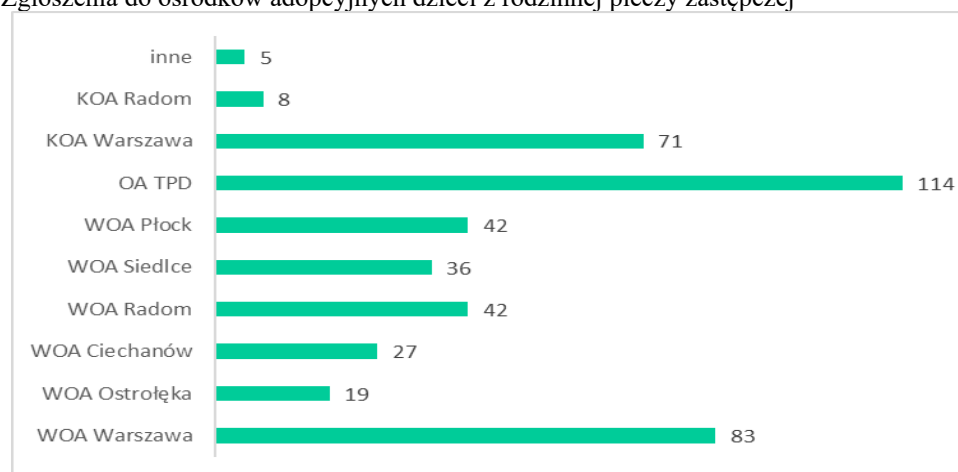
W 2023 roku do ośrodków adopcyjnych funkcjonujących na Mazowszu zgłoszono 191 dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie województwa Mazowieckiego. Największą liczbę zgłoszeń do ośrodków adopcyjnych odnotowano w Wojewódzkim Ośrodku Adopcyjnym w Warszawie (41%), Katolickim Ośrodku Adopcyjnym w Warszawie (20%) oraz Ośrodku Adopcyjnym TPD (13%). Zgłoszenia do pozostałych ośrodków stanowiły odsetek rzędu kilku procent. Szczegółowo liczbę zgłoszeń do poszczególnych ośrodków przedstawia wykres nr 4.

Wykres 4. Zgłoszenia do ośrodków adopcyjnych dzieci z instytucjonalnej pieczy zastępczej

Do ośrodków adopcyjnych w całym 2023 r. zgłoszono łącznie 447 dzieci z rodzinnej pieczy zastępczej z terenu województwa mazowieckiego, których sytuacja prawna była uregulowana. Najczęściej zgłoszeń dokonywano do Ośrodka Adopcyjnego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci (26%), Wojewódzkiego Ośrodka Adopcyjnego w Warszawie (19%) oraz Katolickiego Ośrodka Adopcyjnego w Warszawie (16%). 5 dzieci zostało zgłoszonych do ośrodków funkcjonujących na terenie innego województwa. Szczegółowe dane dotyczące liczby dzieci zgłoszonych do poszczególnych ośrodków adopcyjnych przedstawia wykres nr 5.

Wykres 5. Zgłoszenia do ośrodków adopcyjnych dzieci z rodzinnej pieczy zastępczej

6.1. INTERWENCYJNY OŚRODEK PREADOPCYJNY

Interwencyjny Ośrodek Preadopcyjny w Otwocku (zwany dalej IOP) prowadzony jest przez Fundację Rodzin Adopcyjnych na zlecenie Marszałka Województwa Mazowieckiego. Jest jedynym ośrodkiem w województwie mazowieckim przeznaczonym dla noworodków i niemowląt pozbawionych czasowo lub trwale opieki rodziców, umieszczanych w nagłych sytuacjach kryzysowych. W IOP zatrudnieni są m. in. wychowawcy, psychologzy,

pracownicy socjalni, pielęgniarki oraz opiekunki dziecięce. Wsparcie specjalistyczne zapewniają także lekarze, terapeuci, rehabilitanci. Ośrodek posiada 20 miejsc. Na koniec 2012 r. zapewniał opiekę dla 23 dzieci, natomiast na koniec 2023 r. w Ośrodku umieszczonych było 26 dzieci. Bezpośrednią opieką i wychowaniem w 2012 r. zajmowało się 18 pracowników, a w 2023 r. – 26. W ciągu 2023 roku do Interwencyjnego Ośrodka Preadopcyjnego w Otwocku przyjęto łącznie 35 dzieci. W tym okresie 36 dzieci opuściło ośrodek.

Przed upływem 1 roku życia 15 wychowanków ośrodka zostało przysposobionych, 14 umieszczono w rodzinnej pieczy zastępczej, 3 w instytucjonalnej oraz 2 powróciło do rodziny biologicznej. Ponadto 2 dzieci zostało przeniesiono do innych instytucji. Powyższe dane prezentuje tabela nr 13.

Tabela 13. Pobyt dzieci przed upływem 1 r.ż. na koniec 2012 r. i 2023 r.

Dzieci przed upływem 1 r.ż.	2012	2023
powrót do rodziny naturalnej	5	2
rodzinna piecza zastępcza	1	14
instytucjonalna piecza zastępcza	2	3
adopcja	28	15

Zgodnie z przyjętym przez Ośrodek rozwiązaniem wszystkie przyjmowane dzieci w ciągu kilku dni były zgłaszane do ośrodków adopcyjnych w celu dalszej współpracy i szybszej regulacji sytuacji prawnej. W związku z powyższą praktyką, na koniec 2023 roku, 26 dzieci przebywających w Ośrodku było zgłoszonych do ośrodków adopcyjnych, pomimo uregulowania sytuacji prawnej wyłącznie w przypadku 3 wychowanków.

6. 2. REGIONALNA PLACÓWKA OPIEKUŃCZO-TERAPEUTYCZNA

Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna „Odzyskać Radość” w Kraszewie-Czubakach (RPOT) funkcjonuje od 10 listopada 2021 r. Jednostka jest prowadzona na zlecenie Marszałka Województwa Mazowieckiego przez Fundację Odzyskać Radość. Zapewnia całodobową opiekę i wychowanie dzieciom wymagającym szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagający stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Jest to pierwsza i jedyna tego typu placówka na terenie województwa.

Z uwagi na potrzebę umieszczenia w placówce większej liczby dzieci, w 2023 r. zwiększono liczbę miejsc z 30 do 32. Ponadto Fundacja deklarowała podjęcie działań w celu rozbudowy budynku i zwiększenia liczby miejsc do 45. Na koniec grudnia 2023 r. jednostka zatrudniała 32 osoby, w tym 28 do opieki i wychowania. W placówce przebywało 32 wychowanków, w wieku od 4 do 17 lat, największą grupę stanowiły dzieci w wieku od 7 do 13 lat. W 2023 roku do placówki przyjęto w sumie 3 dzieci, natomiast 1 wychowanek opuścił placówkę. Żaden wychowanek placówki nie został przysposobiony. Na koniec 2023 roku 13 dzieci miało uregulowaną sytuację prawną i wszyscy zostali zgłoszeni do ośrodka adopcyjnego.

7. DZIECI CUDZOZIEMSKIE W PIECZY ZASTĘPCZEJ

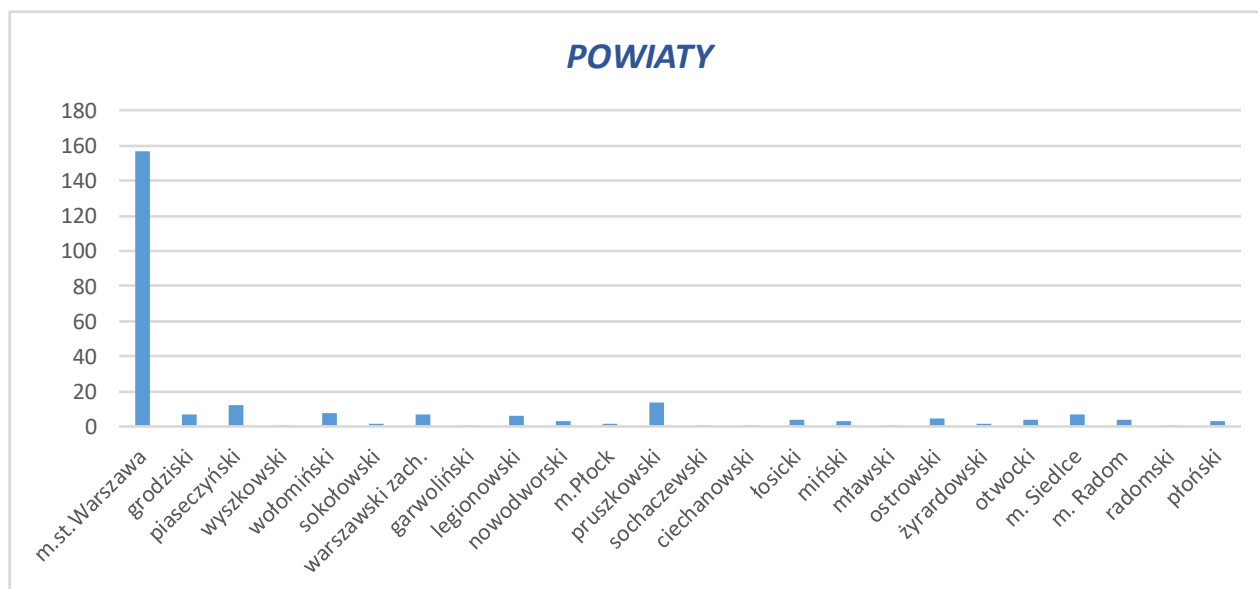
Analiza zebranych danych wykazała, że w 2023 r. w pieczy zastępczej na terenie województwa mazowieckiego zostało umieszczonych/przebywało **łącznie 256 dzieci cudzoziemców** (dla porównania w 2021 r. było ich 113, a w roku 2022 r. 201 wychowanków). Łącznie w pieczy zastępczej zabezpieczono 125 dziewcząt oraz 131 chłopców. Rok ten podobnie jak poprzedni był szczególnie ze względu na konflikt zbrojny w Ukrainie. Kraje pochodzenia cudzoziemców były zróżnicowane:

Najwięcej dzieci cudzoziemskich zostało umieszczonych bądź przebywało w pieczy zastępczej w m. st. Warszawa – 157 wychowanków. Liczba ta wynikała w znacznej mierze z umieszczeń małoletnich obywateli Ukrainy, którzy przekroczyli granicę z Polską w związku

z działaniami zbrojnymi mającymi miejsce na terytorium Ukrainy. W Warszawie znajduje się wiele instytucji, organizacji świadczących pomoc obywatelom Ukrainy, którzy uciekli przed wojną. Ponadto tutejszy rynek pracy stwarza wiele więcej możliwości zatrudnienia, niż w mniejszych powiatach.

W pozostałych powiatach sytuacja przedstawiała się następująco:

W 2023 r. w **instytucjonalnej pieczy zastępczej** umieszczonych było **141** (w 2021 r. – 68; w 2022 r. – 120) małoletnich dzieci cudzoziemskich (**69** dziewcząt i **72** chłopców).

Typy placówek w jakich umieszczone były dzieci: placówki typu socjalizacyjnego: (66 dzieci), placówki typu interwencyjnego (69 dzieci), typu rodzinnego (2 dzieci) oraz interwencyjny ośrodek preadopcyjny (4 dzieci).

Dane wskazują, że najwięcej było wychowanków w wieku 16 lat, następnie 17 lat i 18 lat. Zdecydowaną większość stanowiły nastolatki od 11 lat wzwyż (łącznie 112 osób).

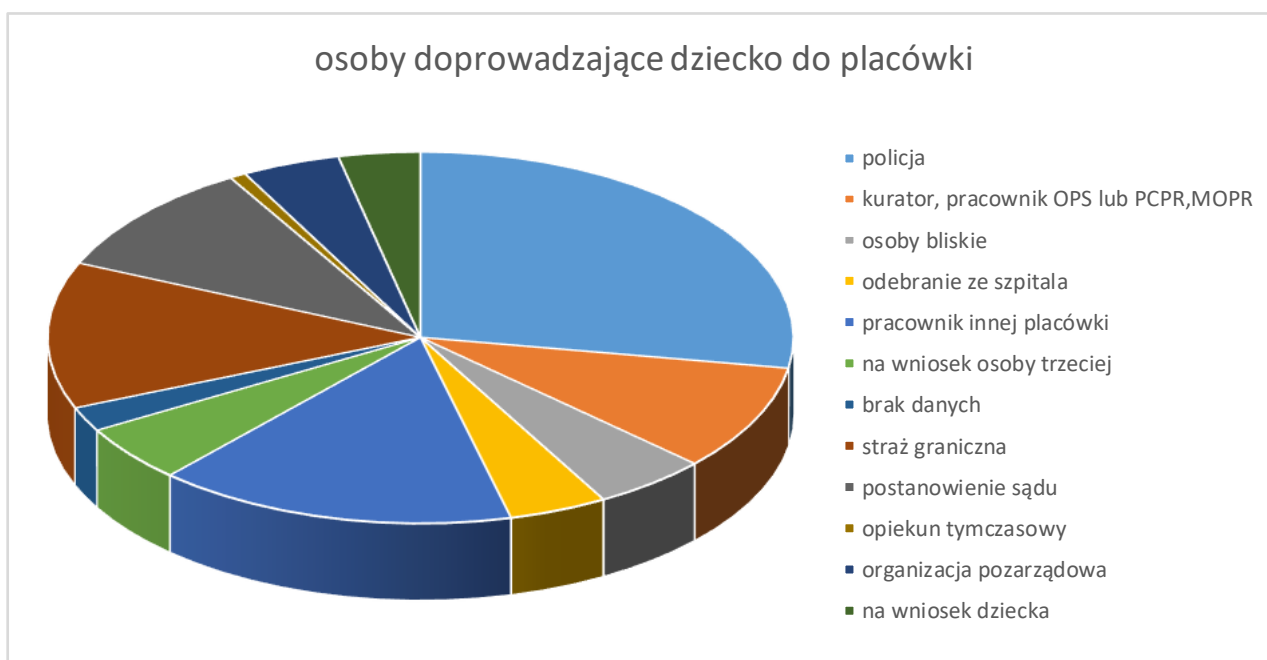
Na dzień 31 grudnia 2023 r. w placówkach nadal przebywało 60 wychowanków. Ponadto 41 wychowanków powróciło decyzją sądu pod opiekę rodzica lub innego członka rodziny (babcia, ciocia, wujek), 7 osiągnęło pełnoletność, 2 zostało skreślonych decyzją sądu z listy wychowanków placówki oraz 19 umieszczono w rodzinie zastępczej. Ponadto 3 przeniesiono do placówek funkcjonujących na terenie innych województw, 1 decyzją sądu powrócił do osoby bliskiej oraz 8 wychowanków samowolnie oddaliło się z placówki w krótkim czasie po doprowadzeniu.

Status prawny dzieci był zróżnicowany. W 2023 r. 15 wychowanków nie posiadało uregulowanego statusu, 16 otrzymało ochronę uzupełniającą oraz 4 dzieci zgodę na pobyt czasowy. Ponadto 2 dzieci posiadało zgodę na pobyt stały. 9 wychowanków pozostawało

w procedurze nadania statusu uchodźcy, 2 posiadało przyznany status uchodźcy, 7 zgodę na pobyt ze względów humanitarnych oraz 2 pozostawało w procedurze przyznania ochrony międzynarodowej. W przypadku 42 dzieci brak danych. Ponadto w 42 przypadkach wychowankowie przebywali w Polsce legalnie na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

Procesem długotrwałym jest ustalenie sytuacji rodzinnej oraz władzy rodzicielskiej jaką posiadają rodzice ponieważ dzieci te podróżują często bez opieki osób dorosłych lub rodzice nie zawsze chętnie współpracują z placówką. Niewielki procent dzieci przebywa na terytorium naszego kraju z rodzicem biologicznym czy opiekunem prawnym.

Osoby doprowadzające dziecko do placówki:

W 2023 r. w rodzinnej pieczy zastępczej umieszczonych było 115 (w 2021 r. - 45, w 2022 r. – 81) dzieci cudzoziemskich (w tym 56 dziewcząt i 59 chłopców). Najwięcej wychowanków umieszczonych było w rodzinach zastępczych niezawodowych – 57. Ponadto 33 wychowanków w rodzinie zastępczej spokrewnionej, 18 w rodzinach zawodowych (w tym 2 w rodzinach pełniących funkcję pogotowia rodzinnego) oraz 7 w rodzinnych domach dziecka. Na dzień 31 grudnia 2023 r. w rodzinnej pieczy zastępczej nadal umieszczonych było 90 wychowanków. 11 dzieci powróciło pod opiekę rodzica biologicznego, 2

umieszczono w rodzinie preadopcyjnej. Ponadto 4 wychowanków wraz z opiekunami opuściło teren powiatu lub województwo. Ponadto 6 osiągnęło pełnoletność w pieczy i ją opuściło oraz 2 przeniesiono do placówki opiekuńczo-wychowawczej.

Kraje pochodzenia dzieci cudzoziemskich

Status prawny – 26 dzieci nie miało uregulowanego pobytu na terytorium RP, 8 posiadało status uchodźcy a 2 przebywało w procedurze nadania statusu uchodźcy. Ponadto 3 posiadało zgodę na osiedlenie się oraz 9 otrzymało zezwolenie na pobyt czasowy i 2 zaświadczenie o zarejestrowaniu pobytu obywatela Unii Europejskiej. Ponadto 1 przebywał w Polsce jako rezydent długoterminowy Unii Europejskiej i 16 na podstawie ochrony uzupełniającej. W 2 przypadkach brak danych. Najwięcej dzieci (45 osób) przebywało na terytorium Polski na podstawie art. 2 ust.1 ww. ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy.

Ze względu na wieloletnie pobyty dzieci w rodzinach zastępczych czy konieczność zabezpieczenia dziecka w sytuacji kryzysowej niekiedy trudno dotrzeć do informacji kto doprowadził dziecko do pieczy. W 14 przypadkach brakowało danych na ten temat. 2 wychowanków przybyło wraz z krewnymi na terytorium naszego kraju. 14 dzieci odebrano ze szpitala po porodzie (najczęściej odbierały osoby prowadzące rodzinną pieczę zastępczą). Ponadto 6 doprowadzonych zostało przez funkcjonariuszy straży granicznej, 10 przez

funkcjonariuszy policji oraz 9 przez matkę. 10 przekroczyło granicę naszego kraju wraz z opiekunami oraz 1 samodzielnie. Ponadto 7 dzieci zostało pozostawionych przez rodzica pod opieką osób bliskich oraz 3 pod opieką innych osób. W 17 przypadkach dzieci zostały odebrane z placówki opiekuńczo-wychowawczej, w której wcześniej przebywało. Ponadto w 2 przypadkach doprowadził do pieczy zastępczej kurator sądowy oraz w 7 pracowników jednostki organizacyjnej pomocy społecznej. W 4 przypadkach opiekun zastępczy odebrał dziecko, natomiast w 9 rodzina zastępcza przybyła z terenu innego powiatu.

Wydział Rodziny i Polityki Społecznej monitoruje sytuację dzieci cudzoziemskich w pieczy, w tym działania podejmowane w kierunku legalizacji ich pobytu na terytorium RP. Powiaty zobowiązane są również do informowania o każdej zmianie w sytuacji prawnej, życiowej dziecka (co ma znaczenie przy określeniu podmiotu pokrywającego koszty utrzymania dziecka w pieczy zastępczej). W czasie kontroli placówek opiekuńczo-wychowawczych analizie poddawana jest dokumentacja dzieci cudzoziemskich. W przypadku skomplikowanej sytuacji dziecka nawiązywana jest współpraca z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji. Pracownicy Oddziału ds. Wspierania Rodziny i Pieczy Zastępczej uczestniczą w szkoleniach oraz konferencjach dotyczących m.in. problematyki dzieci cudzoziemskich, handlu ludźmi.

PODSUMOWANIE

Działalność kontrolna Wojewody Mazowieckiego realizowana jest przez Wydział Rodziny i Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie, który jest bezpośrednim realizatorem zadań wojewody, wynikających z art. 186 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177 z późn. zm.). Kontrole przeprowadzane są w jednostkach samorządu terytorialnego oraz jednostkach organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w związku z realizacją zadań z zakresu wspierania rodziny, pieczy zastępczej, usamodzielnień pełnoletnich wychowanków i adopcji. Przedmiot kontroli obejmuje również zgodność zatrudnienia pracowników jednostek organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z wymaganymi kwalifikacjami.

W 2023 roku przeprowadzono łącznie 73 kontrole:

- 56 kontroli kompleksowych, w tym:
- 14 w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (przestrzeganie standardów opieki i wychowania, działania placówki na rzecz powrotu dziecka do rodziny biologicznej oraz

utrzymania z nią kontaktów, zaspokajanie potrzeb dziecka i respektowanie jego praw, przestrzegania przepisów określających zasady działania placówki opiekuńczo-wychowawczej oraz zgodności zatrudnienia pracowników z wymaganymi kwalifikacjami),

- 33 w ośrodkach pomocy społecznej, 1 w centrum usług społecznych (zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wsparcia oraz pomocy asystenta rodziny),

- 1 w ośrodku rodzinnej pieczy zastępczej (realizacja zadań powiatu w zakresie rodzinnej pieczy zastępczej),

- 7 w placówkach wsparcia dziennego (organizacja i funkcjonowanie placówki wsparcia dziennego oraz zgodność zatrudnienia pracowników jednostek organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z wymaganymi kwalifikacjami).

- 2 kontrole problemowe: w powiecie wołomińskim i powiecie grodziskim, w przedmiocie realizacji zadań z zakresu pomocy cudzoziemcom – realizacji indywidualnego programu integracji.
- 6 kontroli sprawdzających, w tym 5 w ośrodkach pomocy społecznej (sprawdzenie realizacji zaleceń pokontrolnych z zakresu zapewnienia rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wsparcia oraz pomocy asystenta rodziny, w tym efektywności prowadzonej pracy z rodziną) oraz 1 w placówce opiekuńczo-wychowawczej (działania placówki opiekuńczo-wychowawczej w zakresie wykonania zaleceń pokontrolnych oraz wykorzystania wniosków i uwag).
- 4 kontrole doraźne: 1 w powiatowym centrum pomocy rodzinie, 3 w placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- 5 oględzin obiektu, w związku z wydaniem zezwolenia na prowadzenie placówki opiekuńczo-wychowawczej lub w związku ze zmianą siedziby placówki (spełnianie standardów określonych w rozporządzeniu w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej).

Na podstawie ustaleń dokonanych w trakcie kontroli wydano ogółem 466 rekomendacji, wniosków i zaleceń pokontrolnych.

Zadania określone w Dziale II ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, wykonują jednostki organizacyjne – ośrodki pomocy społecznej lub centra usług społecznych. Celem kontroli realizowanych w 2023 roku w ww. jednostkach była ocena realizacji zadań wynikających z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w tym zapewnienia rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji

opiekuńczo-wychowawczych wsparcia oraz pomocy asystenta rodziny. Należy zauważyć, że nadal najpoważniejszą nieprawidłowością był brak zapewnienia przez gminę wsparcia i pomocy w formie asystenta rodziny. Na koniec 2023 roku w 26 gminach nadal nie zatrudniony został asystent rodziny, czyli 8,28 % gmin nie obejmuje rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wsparciem w formie pracy z rodziną realizowanej przez asystenta rodziny.

Z dokonanych ustaleń wynika, że:

- rotacja pracowników na stanowisku asystenta rodziny lub brak ciągłości w zatrudnieniu miało niekorzystny wpływ na efektywność pracy asystenta rodziny,
- brak realizacji obowiązku wynikającego z art. 12 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177, z późn. zm.). dotyczącego sprawdzenia nowo zatrudnianych pracowników w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym,
- gminy nie zapewniały rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze pomocy i wsparcia specjalistów, które powinno być ukierunkowane na konkretne problemy występujące w rodzinach,
- nie wszystkie jednostki wdrożyły standardy identyfikowania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, nie przyjęto również zasad współpracy pomiędzy ośrodkiem a poszczególnymi instytucjami i podmiotami zaangażowanymi w udzielanie wsparcia rodzinom,
- opracowane przez kontrolowane jednostki procedury określające standardy pracy asystenta rodziny wymagają uzupełnienia i dopracowania w zakresie udoskonalenia stosowanych metod pracy, co przełoży się na podejmowanie adekwatnych i zaplanowanych działań,
- działania w zakresie rozpowszechniania informacji dotyczącej wsparcia i pomocy asystenta rodziny w przypadku zaistnienia okoliczności wskazanych w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” były niewystarczające;
- na terenie większości gmin nie funkcjonowały placówki wsparcia dziennego, gminy nie obejmowały rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych pomocą rodzin wspierających,
- brakuje współpracy pomiędzy gminą i powiatem, na rzecz dziecka w pieczy zastępczej i jego rodziny biologicznej, która powinna być ukierunkowana na konkretne problemy występujące w rodzinach biologicznych oraz dzieci w pieczy zastępczej, co powinno

mieć również przełożenie na prowadzoną dokumentację. Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy plan pracy z rodziną powinien być opracowany we współpracy z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, zawierać elementy skoordynowane z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej,

- asystenci rodziny nie zawsze monitorowali funkcjonowanie rodziny po zakończeniu z nią pracy, w niektórych jednostkach zadanie to realizowali pracownicy socjalni.

Na podstawie kontroli przeprowadzonych w placówkach wsparcia dziennego, których zakres obejmował organizację i funkcjonowanie jednostek oraz zgodność zatrudnienia pracowników z wymaganymi kwalifikacjami, wskazano następujące nieprawidłowości:

- nie przestrzegano limitu dzieci znajdujących się pod opieką jednego wychowawcy (art. 28 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej),
- na stanowisku wychowawcy placówki wsparcia dziennego zatrudniano osoby nie spełniające wymogów kwalifikacyjnych, określonych w art. 26 ust. 1 pkt 1 ustawy,
- brak weryfikacji osób pracujących z dziećmi w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym, stosownie z art. 21 ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym.

Zakres kontroli w placówkach opiekuńczo-wychowawczych obejmował w szczególności przestrzeganie standardu opieki i wychowania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz działań placówki na rzecz powrotu dziecka do rodziny biologicznej, utrzymywania z nią kontaktów, zaspokajania potrzeb dziecka i respektowanie jego praw w placówce, przestrzegania przepisów określających zasady działania placówki opiekuńczo-wychowawczej, jak również zgodności zatrudnienia pracowników z kwalifikacjami określonymi w ww. ustawie. Najważniejsze nieprawidłowości stwierdzone podczas kontroli dotyczyły m.in.:

1. standardu świadczonych usług:

- dyrektorzy nie sprawowali wystarczającego nadzoru nad kadrą placówek, co przyczyniało się do powstawania wielu nieprawidłowości w sposobie jej funkcjonowania, a w szczególności jakości opieki nad dziećmi,
- brak zapewnienia przez całą dobę wychowankom swobodnego dostępu do podstawowych produktów spożywczych i napojów, zgodnie z § 18 ust. 1 pkt 9

rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 292 poz. 1720 oraz z 2023 poz. 2528),

- niezaspokajanie potrzeb bytowych na odpowiednim poziomie, występowanie niskiego standardu lokalowego, uszkodzonych elementów wyposażenia placówki,
- niezapewnianie dzieciom dostępu do zajęć wychowawczych, kompensacyjnych, a także terapeutycznych i rewalidacyjnych, zgodnie z § 18 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej;

2. sposobu organizacji i dokumentowania pracy wychowawczej prowadzonej w placówce:

- nieprawidłowego, prowadzenia dokumentacji wymienionej w § 17 ust. 1 rozporządzenia w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej (planów pomocy dziecku oraz ich modyfikacji, kart pobytu dziecka, arkuszy badań i obserwacji psychologicznych oraz pedagogicznych, kart udziału w zajęciach prowadzonych przez pedagoga, psychologa lub osobę prowadzącą terapię),
- nieterminowego sporządzania diagnozy psychofizycznej dziecka oraz nieuwzględniania w niej wszystkich elementów, o których mowa w § 14 ww. rozporządzenia,
- prowadzenia ewidencji wychowanków, niezgodnie z § 17 ust. 5 rozporządzenia,
- niezachowania terminów określonych w art. 145 ust. 2 i ust. 4 ww. ustawy dotyczących wyznaczania opiekuna usamodzielnienia oraz sporządzania indywidualnego programu usamodzielnienia.

3. przestrzegania i wykonywania praw dziecka: nieprawidłowa realizacja przepisu § 18 ust. 1 pkt 8 rozporządzenia w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej: wypłacanie wychowankom kwoty pieniężnej do własnego dysponowania w sposób i z częstotliwością niezgodną z przepisami.

4. zapisów w dokumentach organizacyjnych placówki:

- dezaktualizacja dokumentów organizacyjnych oraz zapisy naruszające prawa dziecka w zakresie praw i obowiązków dziecka, stosowanych nagród i kar,
- brak lub niewystarczające procedury postępowania w przypadku przemocy lub niedostateczne procedury określające postępowanie w sytuacjach kryzysowych.

5. kwalifikacji pracowników merytorycznych zatrudnionych w placówce: brak realizacji obowiązku dotyczącego weryfikacji w Rejestrze Sprawców Przystępstw na Tle

Seksualnym pracowników przed zatrudnieniem, zgodnie z przepisem art. 98 ust. 3 pkt 3a ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Podsumowując należy zauważyć, że nadal najpoważniejszą nieprawidłowością był brak zapewnienia przez gminę wsparcia i pomocy w formie asystenta rodziny. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może być realizowane poprzez działania placówki wsparcia dziennego i rodzin wspierających. Jednak samorzady w niewielkim stopniu oferują rodzinom tę formę wsparcia. Należałoby podejmować działania w celu nawiązania współpracy z rodzinami, które mogłyby stanowić rodzinę wspierającą dla rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz zachęcać gminy do prowadzenia na swoim terenie placówek wsparcia dziennego.

REKOMENDACJE:

W obszarze wsparcia dziecka i rodziny istotne jest:

- prowadzenie przez jednostki monitorowania i kontroli organizowanej pieczy zastępczej oraz poszukiwanie w tym zakresie najlepszych rozwiązań;
- dokonywanie analizy danych na temat wspierania rodziny i pieczy zastępczej, która powinna być podstawą do opracowania efektywnych programów;
- nieszablonowość i intensyfikacja działań promujących rodzicielstwo zastępcze w celu rozwoju tej formy wsparcia;
- zapewnienie stałości zatrudnienia asystentów w gminach, które pozwoli na prowadzenie ciągłej, efektywnej pracy z rodziną;
- wypracowanie standardu pracy asystenta rodziny i koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, uwzględniającego proporcje między pracą w terenie (70%) a pracą w siedzibie jednostki (30%);
- zintensyfikowanie pracy asystentów rodziny na rzecz kompleksowego wsparcia kobiet w ciąży i rodzin w zakresie prawidłowej realizacji zadań wynikających z ustawy „Za życiem”;
- zapewnienie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka poradnictwa, które ma na celu zachowanie i wzmocnienie ich kompetencji oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego;
- opracowanie oferty wsparcia specjalistycznego dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą, rodziców dzieci objętych tą pieczę oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej;

- wypracowanie modelu współpracy asystentów rodziny z pracownikami placówek opiekuńczo-wychowawczych, mającej na celu podejmowanie spójnych działań na rzecz powrotu dziecka do rodziny biologicznej;
- podejmowanie działań na rzecz tworzenia placówek specjalistyczno-terapeutycznych oraz kolejnej regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej, dedykowanych pomocy dzieciom z zaburzeniami psychicznymi, emocjonalnymi, zachowania;
- zwiększenie oferty zajęć specjalistycznych, terapeutycznych dla wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, realizowanych zarówno w placówce, jak i w instytucjach zewnętrznych;
- zapewnienie, w przypadku zezwolenia na przyjęcie kolejnego dziecka pomimo przekroczenia dopuszczalnej liczby dzieci w placówce, wszystkim dzieciom wpisanym do ewidencji miejsca do spania oraz odpowiedniej do liczby dzieci opieki wychowawczej.